ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4, ΤΗΛ. 30.297 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΤΩΝ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 16 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1940

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Τοῦ ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ

Ἡ ἐποχή μας βρίσκεται πάνω στὸ σταυροδρόμι τῶν αἰώνων. Εἶναι ἀπ' ὅσες θὰ δικαιώσουν ὅ,τι καλύτερο εἶχε τὸ χτὲς καὶ θ' ἀρνηθοῦν ὅ,τι χειρότερο διέθετε. Τῆς ἔλαχε νὰ ρυθμίσει ἀποφασιστικὰ τὴν πορεία τῆς Ἱστορίας. Ἐτούτη ἢ ἐκείνη ἡ ἐκβαση τῆς πάλης ἀνάμεσα στὶς δυνάμεις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, θὰ κανονίσει τὴν τύχη τῶν ἀνθρώπων σέ γενεὲς καὶ γενεές.

Ἡ Εὐρώπη καὶ μαζί της ὁ κόσμος ὅλος πορεύεται τώρα μέσα σὲ μιὰ σκοτεινὴ κ' αἱματοβαμμένη χαράδρα, ὕστατο γέννημα τοῦ μαύρου Μεσσίωνα. Στὸ τέρμα τῆς μαρτυρικῆς αὐτῆς πορείας, ἡ ἀνθρωπότητα θὰ συναπαντήσει εἴτε τὴ χειμέρια νύχτα, εἴτε τὸ φῶς τῶν γαλανῶν οὐρανῶν. Πιστεύω κ' ἐγώ, ὅπως τὰ πλήθη τῶν συνανθρώπων μου ,στὸ φῶς. Πιστεύω πὼς ὁ κόσμος μας, παρ' ὅλες τὶς κακίες του, δὲν εἶναι ἄξιος τῆς κόλασης, ποὺ θέλουν νὰ τοῦ προσφέρουν γιὰ ζωή, οἱ ἡμιπαράφρονες ἐγκληματικὲς συνειδήσεις τῶν Ἡλιογάβαλων, τῶν Καλιγούληδων καὶ τῶν Νερώνων. Πιστεύω πὼς δὲ μᾶς εἶναι γραφτὸ νὰ προσκυνήσουμε γιὰ θεοὺς οὔτε τὰ κακέκτυπα σύγχρονα ἀντίγραφά τους, μήτε τοὺς δολοφόνους γαμπροὺς αὐτῶν τῶν τελευταίων. Πιστεύω πὼς δὲ θὰ θάψει τὴν Εὐρώπη, τὸ λίκνο τοῦ ὡς χτὲς πολιτισμοῦ μας καὶ τὴν ἐλπίδα ἑνὸς καλύτερου αὔριο, κάτω ἀπὸ τὴ φρίκη του, ποὺ παραλεῖ τὶς καρδιὲς καὶ ταπεινώνει τὸ νοῦ. Πιστεύω πὼς δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ νικήσει, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, τὸ πνεῦμα τῆς Ἀθήνας, ποὺ κάποτε στάθηκε «σχολειὸ τῆς Ἑλλάδας» κι' ἀπὸ τότε ἔγινε σχολειὸ τῆς ἀνθρωπότητας. Πιστεύω πὼς ὄχι ἡ ὑλικὴ βία, παρὰ τὰ ἰδανικὰ ποὺ δημιούργησαν τὸ χρυσὸ αἰώνα τῆς «πρωτεύουσας τοῦ κόσμου», θὰ δώσουν ξανὰ στὸν ἄνθρωπο τὴ σωστὴ πορεία του πρὸς τὰ τίμια, τὰ καλὰ κι' ἄξια περπρωμένα του.

Τί κι' ἂν ἄλλα ἔθνη, μικρὰ εἴτε μεγάλα, προτίμησαν, μὲ τὴ μάταιη ἐλπίδα νὰ περισώσουν μερικὰ πρόσκαιρα ἀγαθά, νὰ ταπεινωθοῦν, νὰ ἐξευτελιστοῦν, νὰ ὑποδουλωθοῦν ; Τί κι' ἂν αὐτὴ ἀκόμα ἡ Γαλλία — ἡ Γαλλία τοῦ 1789 — παραδόθηκε στὴ δουλεία, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ μάχη χαμένη, χωρὶς νὰ νοιαστεῖ νὰ σώσει τίποτα, οὔτε κὰν τὴν ἀξιοπρέπειά της ; Ἀπομένουν στὸν κόσμο μας ἄπειρες δυνάμεις ποὺ δὲν πῆραν, ἴσαμε σήμερα, μέρος στὸ μοναδικὸν αὐτὸν ἀγῶνα. Μοιραῖα θὰ βρεθοῦν, ἀργὰ ἢ γρήγορα, στὸ πλευρὸ ἐκείνων ποὺ δέχτηκαν νὰ θυσιάσουν τὰ πάντα στὸ βωμὸ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ λαὸς τοῦ τόπου μας δίνει, τὴ στιγμὴ αὐτή, τὸ μέτρο καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ὑπέρτατης προσφορᾶς. Ξέρει πὼς δὲν ὑπάρχει ἄλλη διέξοδος, ἀπὸ τὴ νίκη ἢ τὸ θάνατο. Νοιώθει πὼς ὁ Μουσσολίνι, ὅπως ὅλοι οἱ τύραννοι, δὲν πρόκειται τίποτα νὰ μᾶς συχωρέσει, μιὰ καὶ σὲ τίποτα δὲν τοῦ φταίξαμε. Ἁπλούστατα, τὸν ἐνοχλοῦμε γιατὶ ἀναπνέουμε. Ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ σὲ μᾶς ἄνοιξε πιὰ ἕνας λογαριασμὸς ζωῆς καὶ θανάτου. Μιὰ καὶ τὸ δίκιο εἶναι μαζί μας κ' ἔχουμε παρει τὴν ἀπόφαση νὰ τὸ διεκδικήσουμε, δὲν εἴμαστε ἐμεῖς ποὺ θὰ λυγίσουμε, παρὰ ἐκεῖνος. Στέλνει γιὰ νὰ μᾶς πολεμήσει τὸ λαό του, πού, στὴν πλειονότητά του, μισεῖ, πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλον, αὐτὸν τὸν ἴδιο.

Ὁ φασισμὸς τῆς Ρώμης, τυφλωμένος ἀπὸ τὴ «δόξα» τῆς ἄκαπνης μάχης τῶν Ἄλπεων, περίμενε πὼς θὰ ἔκανε, ὡς τὰ χωριό μας κι' ὡς τὶς πολιτεῖες μας, ἕναν περίπατο μὲ φανφάρες, σημαῖες καὶ φτερά. Ἔτσι, μοιραῖα ἔχασε τὴν εὐκαιρία τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, σὰν ἀντίκρυσε στὶς κορυφὲς τῶν βουνῶν μας τὸν ἔνοπλο λαό μας. Τὸ ἠθικό του... Ποιὸ ἠθικό; Ἡ εὐψυχία δὲν ἀκολουθᾶ τὴν ἀδικία. Τὸ ἄνομο αἱματοβαμμένο γόητρο ποὺ ἀπόχτησε τὸ ἔχασε, σὲ μιὰ μόνη μέρα, μὲ τὸν πιὸ ἀναπάντεχο γι' αὐτὸν τρόπο. Ἦταν γραφτὸ στὸν ἐχθρό μας, τὰ ἐγκλήματά του στὴν Ἀβησσυνία καὶ στὴν Ἱσπανία νὰ βροῦν τὴν πληρωμή τους ἀπὸ ἑλληνικὰ χέρια στὰ βουνὰ τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου. Τὰ δέκα ἑκατομμύρια οἱ λόγχες ποὺ θὰ σκίαζαν τὸν ἥλιο καὶ ποὺ μ' αὐτὲς ἀπειλοῦσε τὸ σύμπαν ὁ τυραννίσκος τῆς Ρώμης, ἀποδείχτηκαν ἀνίκανες νὰ ζεύξουν ἕνα ρυάκι καὶ νὰ διασχίσουν μιὰ κλεισούρα.

Τὸ μάθημα εἶναι μοναδικὸ καὶ σωτήριο γιὰ ὅλους τοὺς λαούς. Δείχνει μὲ ποιὸν τρόπο γίνεται κανεὶς ἄξιος τῆς τιμῆς νὰ εἶναι ἐλεύθερος.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης

ΣΤΟΝ "ΠΡΟΜΗΘΕΑ ΔΕΣΜΩΤΗ,, ΤΟΥ ΑΙΣΧΥΛΟΥ

Τοῦ ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ Αἰσχύλος εἶχε γεννηθεῖ κι' ἀναπτυχθεῖ κατὰ τοὺς μεγάλους χρόνους τῶν Περσικῶν πολέμων κ' ἡ σκέψη του κ' ἡ ψυχή του εἶχαν πλημμυρήσει ἀπὸ τὰ δυὸ ἡρωϊκώτερα συναισθήματα τῶν ἀνθρώπων : τῆς λευτεριᾶς καὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς λευτεριᾶς γιὰ τὴν πατρίδα του, ποὺ ζητοῦσεν ὁ Πέρσης νὰ σκλαβώσει καὶ τῆς δικαιοσύνης, πὼς ἡ πατρίδα του, δηλαδή, πολεμῶντας, ἀγωνιζόταν τὸ δικαιότερον ἀχῶνα ἐνάντια στὸν ξένο δυνάστη. Καὶ τὰ συναισθήματα αὐτά, τὰ ὑψηλότερα, ποὺ φτερούγισαν στὴν ἀνθρώπινη σκέψη, ζωμώθηκαν μὲ τὴν ἀνδρικὴ ἡλικία του κι' ἔγιναν αὐτὴ ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς του: Πῆρε μέρος στὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα, ὅπου καὶ διακρίθηκε κι' ὕστερα πιθανῶς πολέμησε στὴ Σαλαμῖνα, ὡς πεζοναύτης, καὶ στὶς Πλαταιές. Ὅταν ὥριμος καὶ πειραματισμένος πιὰ ἄντρας δόθηκε, ὡς ἐπαγγελματίας, στὴν τραγικὴ μοῦσα, σὰν ποιητὴς δραμάτων, δὲν ἀνάπτυξε παρὰ τὶς δυὸ αὐτὲς ἰδέες, ποὺ δέσποζαν καὶ κυριαρχοῦσαν στὴ σκέψη του. Κ' εἶχε γράψει νεώτερος παιᾶνες καὶ τραγωδίες, μὰ τὰ μεγάλα γεγονότα τῶν Μηδικῶν πολέμων κ' οἱ νίκες στὶς ὁποῖες κι' αὐτός, μονάδα στὸ σύνολο, εἶχε συμπράξει, δημιούργησαν μέσα του τοὺς ἐνθουσιασμοὺς ἐκείνους, τὴν ἔξαρση καὶ τὴν ἀνάταση ἐκείνη, ποὺ μονάχα ἡ ἐπιτυχία προσφέρει στὸν ἄνθρωπο. Εἶχεν ἀποδειχθεῖ ἄλλη μιὰ φορά, πὼς γιὰ νὰ καλλιεργηθεῖ μεγάλη τέχνη, χρειάζεται περιβάλλον κατάλληλο καὶ γεγονότα τέτοια, ποὺ νὰ δονήσουν σύρριζα τὴν ψυχὴ τοῦ τεχνίτη. Κι' ὁ Αἰσχύλος, παιδὶ τῶν χρόνων του, δὲν μπόρεσε νὰ ξεφύγει ἀπ' τὴν ἀλήθεια αὐτή, ποὺ σπάνια διαψεύδεται.

Καὶ πραγματικῶς, πέρνοντας ἀπ' τὰ χέρια τῶν παλιότερων τὴν Τραγωδία, σχεδὸν νήπιο, τὴν ἀνύψωσε σὲ τέχνη μιᾶς ἀνώτερης σκοπιμότητας, σὲ τέχνη, ποὺ οιγὰ-σιγὰ ἄγγιξε ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, τῆς πίστης, τῆς μοίρας, τῆς κληρονομικότητας, τῆς εὐθύνης καὶ τῆς πολιτικῆς. Μέσα στὴ διάνοια τοῦ Αἰσχύλου τὸ πρόβλημα τῆς τέχνης εἶχε λυθεῖ. Ἡ τέχνη ἦταν ἀπόλυτα συνυφασμένη μὲ τὴν ἠθική, ὄχι στὴ συνηθισμένη σημασία της, μὰ στὴ σημασία τῆς δημιουργίας ἀξιῶν γιὰ μιὰν ἀνώτερη ζωή, γιὰ μιὰ καλλίτερη κοινωνία. Γιὰ τὸν ποιητὴ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ἀπέραντος κι' ἡ τέχνη δὲν ἔχει ἄλλο σκοπὸ παρὰ νὰ τοῦ δείξει, ποὺ μπορεῖ νὰ φθάσει συνεχῶς παλεύοντας γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν ἀρχῶν τῆς προόδου. Ἔτσι, τὸ τραγούδι του καταντάει μιὰ ὑψηλὴ μύηση στὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς,ἕνα κήρυγμα πίστης καὶ πολιτικῆς. Πνεῦμα ἰδιόρρυθμα θρησκευτικὸ καὶ φιλελεύθερο διαβλέπει μιὰν ἀόρατη μυστηριακὴ δύναμη νὰ κυβερνάει τὸν κόσμο, μιὰ Μοῖρα ἢ Ἀνάγκη, ποὺ δικαιώνει ἢ τιμωρεῖ, καταδικάζει ἢ ἀθωώνει, καὶ ποὺ κυριώτατα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ πνεῦμα τῆς δικαιοσύνης, ποὺ ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀνταποδίδει. Ἀλλὰ μὴ νομίσει κανεὶς, πὼς μὲ τὴν κυριαρχία τῆς δύναμης αὐτῆς ἀφανίζεται ἡ θέληση κι' ἡ εὐθύνη. Κάθε ἄλλο. Γιὰ τὸν Αἰσχύλο ἡ δράση τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ θεῖο κι' ἂν τὸ θεῖο ἐπεμβαίνει, ἐπεμβαίνει γιὰ νὰ δικαιώσει ὅ,τι οἱ ἄνθρωποι καταδικάζουν. Γιὰ τοῦτο οἱ λύσεις τῶν δραμάτων τοῦ Αἰσχύλου φαίνονται πὼς προέρχονται ἀπὸ τὴ Μοῖρα ἢ τὴν ἐπέμβαση κάποιας θεότητας, μὰ κατὰ βάθος οἱ λύσεις αὐτὲς εἶναι ἀνθρώπινες, πολὺ ἀνθρώπινες καὶ δείχνουν τὸ δρόμο πρὸς τὸ καλλίτερο. Εἶναι

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2)

> ... Ἡ μεγαλοσύνη στὰ ἔθνη
> δὲ μετριέται μὲ τὸ στρέμμα·
> μὲ τῆς καρδιᾶς τὸ πύρωμα μετριέται
> καὶ μὲ τὸ αἷμα.
>
> Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΤΑΣΣΟΥ: «Τὸ στιλέτο».

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ

Τοῦ Σ. ΣΚΙΠΗ

Ὅπως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ μεταξὺ τῶν πόλεων ἡ Φύση διαλέγει κάποτε ἐκεῖνες ποὺ μέλλουν νὰ διαδραματίσουν ἕναν ἀθάνατο ρόλο στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Νά, τὸ Μεσολόγγι !

Πόλις μικρὴ καὶ ἐδῶ καὶ ἑκατονείκοσι χρόνια, χωρὶς ἱστορία σχεδόν, νομίζει κανεὶς πὼς ἔγινε γιὰ ἕνα καὶ μόνο σκοπό: Νὰ καταπλήξει μιὰ μέρα ὅλον τὸν κόσμο.

Τὴν ὥρα ποὺ οἱ πρῶτοι συνοικιστὲς τοῦ ἔβαλαν τὰ θεμέλια τῶν πρώτων σπιτιῶν της, κρυμμένες οἱ Μοῖρες — ποιὸς ξέρει σὲ ποιὸ δάσος τῆς Βαράσοβας, — δὲν ὕφαιναν ἀόρατες τὸ μεγάλο της ριζικὸ κι ἀρχαῖες Νύφες τοῦ πελάγους, μπαίνοντας ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς Τουρλίβας, θὰ πλησίασαν στ' ἀκρογιάλια της γιὰ νὰ τῆς ψιθυρίσουν τὸ παραμύθι τῆς παλιᾶς Σαλαμίνας καὶ γιὰ νὰ τὴν εὐλογήσουν.

Γιατὶ δὲν ξέρω καμμιὰ πόλη ἡρωϊκή, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ σκιάσει τὸ Μεσολόγγι.

Ἴσως τῶν πολέμων τὰ νέα τελειοποιημένα μηχανήματα καὶ τὰ νέα κολοσσιαῖα μέσα νὰ σάλεψαν ὀχυρὰ καὶ φρούρια μ' ἕναν τρόπο πιὸ ἐντυπωσιακό. Ἀλλὰ τὸ ἠθικὸ ὕψος ὅπου στάθηκε τὸ μικρὸ Μεσολόγγι δὲ θὰ τὸ ἀγγίσει κανένα.

Κι ἔτσι μόνο ἐξηγεῖται ἡ γοητεία ἡ ἀκατανίκητη ποὺ ἐξασκοῦσε σὲ ἄνδρες ἐκλεχτοὺς γιὰ τὸ πνεῦμα τους καὶ τὴν παλληκαριά τους, ὄχι μόνο τῆς σκλαβωμένης τότε Ἑλλάδας, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Κι ἔτσι ἐξηγεῖται γιατὶ ἔδιναν σ' αὐτὸ συνέντευξη, πιασμένοι ἀπὸ τὰ χέρια, ὡσὰν γιὰ τὸ χορὸ τῆς Θυσίας, οἱ θρυλικοὶ Σουλιῶτες μὲ τὸ Λόρδο Βύρωνα καὶ οἱ πανέλληνες μὲ τοὺς φιλέλληνες.

Ἀλλὰ ἡ ἐκτέλεση τοῦ ὑψηλοῦ της δράματος ἀρχίζει μὲ τὸν ἀσύγκριτο θάνατο τοῦ Μάρκου Μπότσαρη στὸ Κεφαλόβρυσο καὶ τὸν ἐνταφιασμό του στὴ Μεσολογγίτικη τὴ γῆ.

Γῆ ποὺ ἔκρυψες στὰ βάθη σου τὸ λείψανο ἑνὸς ἀσύγκριτου ἥρωα ἐν τὸ Μάρκο Μπότσαρη κι ἑνὸς θεόπνευστου ποιητὴ πιὸ ὕστερα σὰν τὸ Λόρδο Βύρωνα. Γῆ ποὺ τὸ νομά της ἄρχιζε νὰ τραγουδιέται σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μνημονεύεται στὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης, δὲ μποροῦσε παρὰ νὰ γίνει ἡ Ἱερουσαλὴμ τῆς λεβεντιᾶς καὶ τὸ σύμβολο τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς αὐταπάρνησης.

Κι οἱ πεντακόσιοι μόλις ἄνδρες ποὺ μαζεύτηκαν γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν μιὰ τέτοια γῆ ἐναντίον τῶν 20.000 πολιορκητῶν τοῦ Κιουταχῆ, δὲν ἄργησαν νὰ γίνουν πενταπλάσιοι κι ἔτσι νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ τοὺς ἐξαναγκάσουν νὰ φύγουν ντροπιασμένοι.

Κι ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ μεγάλη σημασία τοῦ Μεσολογγιοῦ. Οἱ Μεσολογγίτες κι ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν συνείδηση τῆς στρατηγικῆς του ἀξίας κι ἀποφάσισαν νὰ τὸ ὀχυρώσουν, ὅσο καλύτερα τοὺς ἐπέτρεπαν τὰ φτωχικά τους μέσα.

Τὰ σπουδαιότερα ὅμως ὀχυρωματικὰ ἔργα δὲν τὰ ἔστηναν γύρω ἀπὸ τὴ μέλλουσα νὰ δοξαστεῖ πόλη, ἀλλὰ τὰ ἔστηναν μὲς στὶς γενναῖες τους καρδιές. Κι ἐνῶ ὁ μηχανικὸς Μιχαὴλ Κοκκίνης κι ὁ ἀρχιτέκτων Σταῦρος Κουτζούκης ἐπέβλεπαν στὴν κατασκευὴ τῶν προμαχώνων καὶ τὴν ὕψωση τῶν κανονιοστασίων μὲ τὰ τόσα ἡρωϊκὰ συμβολικὰ ὀνόματά τους, οἱ Μεσολογγίτες ἔπλαθαν καὶ ὕψωναν μυστικὰ μέσα τους τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα ποὺ ἔμελλαν νὰ τοὺς καταστήσουν ἥρωες μαζὶ καὶ μάρτυρες τῆς Θρησκείας τῶν Θρησκειῶν ποὺ εἶναι ἡ Ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α.

Καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτά, βαφτισμένα στὸν πιὸ ἄδολο μυστικισμό, τὰ μετάγγισαν στὶς γυναῖκες τους καὶ τὰ παιδιά τους κι ἔγιναν ὅλοι καὶ ὅλες μιὰ ἀπέραντη ἀνθρώπινη ἐκκλησία.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μάγερ, τοῦ θαυμάσιου καὶ γενναίου αὐτοῦ Ἐλβετοῦ φιλέλληνα, τοῦ ἐκδότη τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν», ποὺ ἔστειλε πρὸς τὸν Στάνχωρ, ὀλίγους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἔξοδο, ἐκφράζει τὴν ἔνθεη αὐτὴ ἰδεοληψία ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ Μεσολογγιοῦ.

«Κατηντήσαμεν, λέγει εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὥστε νὰ τρεφώμεθα ἀπὸ τὰ πλέον ἀκάθαρτα ζῶα. Ὑποφέρομεν φοιχτὰ ἀπὸ πεῖναν καὶ ἀπὸ δίψαν. Προσεβλήθημεν ἀπὸ διαφόρους ἀσθενείας. Χίλιοι ἑπτακόσιοι τεσσαράκοντα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας ἐ-

Τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσυνης

ΣΤΟΝ «ΠΡΟΜΗΘΕΑ ΔΕΣΜΩΤΗ» ΤΟΥ ΑΙΣΧΥΛΟΥ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

σὰν αὐτοὶ οἱ θεοὶ νὰ ἐπιδοκιμάζουν ἢ καταδικάζουν τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων ἢ νὰ τοὺς λύνουν ἀπὸ τὰ δεσμά ἢ τὶς προλήψεις ποὺ τοὺς πιέζουν.

☘

Ὁ Αἰσχύλος ἔγραψε πολλά, μὰ μέσα στοὺς Πέρσες, στὸν Προμηθέα Δεσμώτη καὶ στὴν Ὀρέστεια, ἀνάπτυξε τὶς κυρίαρχες ἰδέες του, τὶς ἰδέες τῆς λευτεριᾶς καὶ τῆς δικαιοσύνης. Στοὺς Πέρσες, στὸ θρῆνο αὐτοῦ τῶν δισμάτων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, διακήρυξε πὼς μονάχα ἡ ἀπόλυτη πίστη στὴ λευτεριὰ καὶ στὴν πατρίδα σώζει τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ὁδηγεῖ στὴν μεγαλουργία καὶ τὴν ἀπολύτρωση. Ἀλλὰ στὸν Προμηθέα Δεσμώτη, πλαταίνοντας τὸ θέμα, ἀγκάλιασε ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα καὶ μᾶς ἄφηκε τὶς μεγάλες ὑποθήκες του γιὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν πρόοδο. Καὶ πραγματικῶς, τί εἶναι ὁ Προμηθέας Δεσμώτης; Τί ἐξανεστατικό, τὸ περήφανο καὶ φιλάνθρωπο πνεῦμα, ἡ λευτεριὰ στὴν ὑψηλότερη καὶ καθολικότερη μορφή της, ποὺ παλεύει γιὰ τὴν ἀπολύτρωση τὴ δική του καὶ τῶν ἄλλων, ποὺ σὰν κὶ αὐτὸν ὑποφέρουν ἄδικα. Ναὶ αὐτὸς ἔβωκε στοὺς ἀνθρώπους δ.τι καλλίτερο κατέχουν, δ.τι τοὺς ὁδήγησε στὴν ἐξημέρωση καὶ στὴν πρόοδο: ΤΗ ΦΩΤΙΑ, θεῖο δῶρο, ποὺ φυλάγονταν στὸν οὐρανὸ γιὰ τὴν ἰδιαίτερη χρήση τῶν θεῶν καὶ ποὺ κατάτησε κοινὸ κτῆμα τῶν ἀνθρώπων. Συνεχίζοντας τὶς εὐεργεσίες του, αὐτὸς τοὺς ἔντυσε, αὐτὸς τοὺς ὀργάνωσε σὲ πολιτισμένες κοινότητες. Ἀλλὰ τὴν κατεύθυνση τούτη συνεχῶς δολιεύεται ὁ Δίας, ἡ προσωποποίηση τῆς βίας καὶ τῆς συντηρητικότητας. Αὐτὸς θέλει τοὺς ἀνθρώπους στάσιμους καὶ σκλάβους. Ὁ Προμηθέας ποὺ τοὺς λευτέρωσε καὶ τοὺς ἔφερε στὸν πολιτισμὸ, πρέπει νὰ τιμωρηθεῖ γιὰ τὸ καλὸ ποὺ τοὺς ἔκανε! "Ἔτσι πλημπρόνει ὁ Δίας τὸν ἀνάτερο καὶ τὸν εὐεργέτη. Ἀλλ' ἔνας τέτοιος θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δίκαιος, φωνάζει ὁ ποιητὴς (τὲ τὸ στόμα τοῦ ἥρωα. Γιὰ νὰ ζῆ,ουσε λοιπὸν καὶ προαχθοῦμε, πρέπει νὰ ὁποιος τὰ πάθη σου δὲν κλαίει, ὦ Προμηθέ.

Τέτοια τὰ μέτια μου κακὰ δὲν ἐζητοῦσα· νὰ ἴδοῦν καὶ βλέποντάς τα ἐπόνεσε ἡ καρδιά μου.

Εἴτε ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο γράφτηκαν τὰ χρονικὰ τοῦ Προμηθέα, εἴτε εἶναι μεταγενέστερη διασκευὴ τῶν χρόνων τοῦ Μενάλου Ἀλεξάνδρου, τὸ γεγονὸς εἶναι πὼς διαπιστέοιται ἀπὸ τὴν αἰθέρια πνοὴ τῆς ψυχῆς του. Ὁ ἀνθρώπινος γενικὰ πόνος γιὰ τὸ θέαμα τῆς δυστυχίας τοῦ διπλανοῦ μας, ἡ τρυφερότητα τῆς ἀλληλεγγύης ἀνάτεσα σ' ἐκεῖνος ποὺ πάσχουν, καθὼς κ' ἡ συμπόνια, ποτὲ δὲν ἔκλοτηκαν μὲ μουσικότερους φθόγγους, ὅσο μέσα στὰ χορικὰ τῆς τραγῳδίας αὐτῆς. Μάταια θέλουμε ζητήσει στὴ δράση τῶν ἄλλων προσώπων καὶ σ' ὁλόκληρο τὸν Προμηθέα δράση τραγική. Αὐτὴ βρίσκεται σὲ μιὰν ἐξαίσια εἰκόνα τοῦ Προμηθέα δεμένου στὸ βράχο : «πέτρα προσαναιωμένη» καὶ κύρα μέσα στὴν ἐσωτερικὴ κίνηση τὴν χορικῶν. Σὲ κανένα ἄλλο δράμα δὲν φαίνεται τόσο ἡ προέλευση τῆς τραγῳδίας ἀπὸ τὸ Διθύραμβο, ὅσο στὸν Προμηθέα Δεσμώτη. Τὰ χορικὰ εἶναι σχεδὸν τὸ ὅλο. Γύρω μας ἀκοῦμε τ' ἀνάλαφρο φτερούγισμα τῆς καταδάσεως τῶν Ὠκεανίδων, πάνω στὸν ἀπρόσιτο βράχο κοντὰ στὸν Προμηθέα. Τὰ λόγια της ἀποπνέουν παρηγορητικὲς ἀόρες καὶ γιομίζουν τὴν ἀπόφασάρα : «ἐλίθῃ δ' ἔλαφραῖς πτερύγων ριπαῖς ὑποσρίζει».

Ἀν κ' ἡ μουσικὴ τῶν Χορικῶν χάθηκε ὅμως διαισθανόμαστε στὴν ἀνάγνωσή τους τοὺς χαμένους μουσικοὺς τόνους μιᾶς ἀσύγκριτης μελῳδίας. Νομίζει κανεὶς πὼς διαβάζει στίχους ἀπὸ τὸν Προμηθέα Λυόμενο τοῦ Σέλλεϋ ἢ τὴν Ἀγωνία τοῦ Σαΐξπηρ. Οἱ λέξεις δὲν εἶναι λέξεις. Εἶναι ἀνάλαφρες πνοὲς μόλις ἀκουγόμενες πάνω στὴν ὀργὴ τῆς θύελλας:

«Μηδὲν φοβηθεῖς· φιλὰς γὰρ ἥδε τάξις πτερύγων θοοὶς ἀμείλιαις
προσέδε τόνδε πάγον πατρῴας μόλις παρηκοῦσα φρένας.
Ξβιαιόνφορες δ' ἔφερον ἀβραι, κτύπων γὰρ ἀχῷ χάλυβος δεῖξεν ἄντρων μυχὸν ἐκ δ' ἐπλῆξέ μου τὰν θημερόφαν αἰδῶ.
οὐθὴν δ' ἀπέλυσε δχῳ πεφυτωῳ
Μετὰ τοῦδ' δ.τι χρὴ πάσχειν ἐθέλων».

Καὶ στὴν μετάφραση τοῦ Καλοσγούρου:

Μὴν ἔχεις φόβο. Φιλικὸ τὸ πλῆθος μας γιὰ σένα
μὲ τὰ φτερόγια συνοφέροντας ἀτίθη
αὐτὸ τὸ βράχο, μόλις
τοῦ πατέρα μας πείθοντας τὴ γνώμη.
Καὶ γοργοφόρες μ' ἐπροβόδισαν οἱ κόρες,
γιατί τοῦ χτύπου τοῦ σιδέρου ὁ ἦχος
ἔπεσαν σ'τὴν ἄντρον μου τὸ βάθος
κ' ἔδιωξε τὴ δειλὴ γνῶσή, ποὺ μὲ κοπιοῦσε
καὶ χωρὶς παιδοφίλια
στὸ φτερωτὸ τοῦ ἁμάξι ἐχθόπτα ἀδὸ
Μαζί σου δ.τι κ' ἔν μέλλη, ἄς πάθω».

☘

Στὸν Προμηθέα Δεσμώτη δυὸ δυνάμεις συγκρούονται : τὸ Κράτος Δίας κ' ἡ Ἰδέα τῆς Λευτεριᾶς, ποὺ, χωρὶς αὐτὴν, δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἐξημέρωση καὶ πρόοδο, σεβασμὸς στὸν ἄλλο καὶ πολιτισμὸς. Κ' οἱ δυὸ αὐτὲς ἀντίθετες δυνάμεις ἐπιμένουν χωρὶς νὰ ὑποχωροῦν. Ἀλλὰ τότε, ποὺ βρίσκεται ἡ ἠθικὴ λύση τοῦ προβλήματος;Ποιὸς ἔχει δίκαιο στὴν πάλη; Ὁ Αἰσχύλος πραγματεύθηκε τὸ θέμα στὸν Προμηθέα Λυόμενο, δράμα ποὺ χάθηκε κ' ἀποτελοῦσε τὸ τρίτο μέρος τῆς Τριλογίας. Ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸ μῦθο τῆς τραγῳδίας αὐτῆς, φαίνεται πὼς τελειωτικὰ ἀλαγναρίζε πὼς ὄχι ἡ ἀχαλίνωτη λευτεριά, ὄχι ἡ ἀπόλυτη ἀνεξαρησία φέρνουν στὸ καλλίτερο. Ὁ Προμηθέας εἶχε προχωρήσει πολὺ τοῦ σιτρίδοντας κάθε τι ποὺ ἀντιστέκεται στὴν πρόοδο καὶ στὴν ἐξέλιξη καὶ περιφρονώντας τὴν τάξη τοῦ Σύμπαντος. Μὰ κ' ὁ Δίας μὲ τὴ σκληρότητα κεῖ τὴ βία του δὲν ἀδικεῖ θανάσιμα ἔναν εὐεργέτη τῆς ἀνθρωπότητας. Γιὰ τοῦτο ὁ Αἰσχύλος παρουσιάζει μιὰ νέα θεότητα τὸν Ἡρακλῆ, λυτρωτὴ τοῦ κόσμου, ποὺ λυτρώνει τὸν Προμηθέα κατὰ ἐπιταγὴ αὐτοῦ τοῦ Δία, ποὺ τελειωτικὰ ὁποχωρεῖ, ἀναγνωρίζοντας πὼς εἶχε ἀδικήσει ἕνα θῦμα. μὲ τὶς σκληρὲς τιμωρίες καὶ τὰ φριχτὰ μαρτύρια ποὺ τοῦ ἔπεβαλε. Οὐσιαστικῶς ἡ λύση αὐτὴ δὲν εἶναι παρὰ ὁ θρίαμβος τῆς Λευτεριᾶς ἀπέναντι τῆς βίας, ἡ νίκη τῆς πρόοδου ἀπέναντι τῆς στασιμότητας. Ἀλλὰ ποιᾶς Λευτεριᾶς; Ποιᾶς προόδου; Ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα τοῦ χαμένου δράματος κ' ἀπὸ ἄλλες ἐνδείξεις, φαίνεται πὼς ὁ Αἰσχύλος δὲν βρίσκει τὴν πρόοδο παρὰ μονάχα μέσα στὴν πειθαρχημένην ἀνεξαρησία καὶ τὴ δικαιοσύνη. Ἀληθινὴ λευτεριὰ δὲν εἶναι ἐκεῖνη ποὺ γκρεμίζει, μὰ ἐκεῖνη ποὺ δημιουργεῖ. Δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἡ βία, οὐτὲ λευτεριὰ ἡ ἀναρχία. Ἡ πραγματικὴ νίκη βρίσκεται μέσα στὴν πραγματοποίηση τοῦ δικαίου, ποὺ στέκεται μακρυὰ ἀπὸ τὶς ἀκρότητες καὶ ποὺ κυβερνάει τὸν κόσμο. σὰ μιὰν ἀόρατη δύναμη, ποὺ ζεῖ ψηλότερα ἀπὸ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν καὶ ποὺ κατευθύνει τὴ ζωὴ στὸ καλλίτερο. Εἶναι ἡ ἀδυσώπητη Ἀνάγκη, ἡ Μοῖρα, ὁ ἀνώτερος ΛΟΓΟΣ, ποὺ περικλείνει τὴν ἀληθινὴ λευτεριὰ καὶ τὴ συγκρατημένη βία, ἡ ἀνθρώπινη μαζὶ καὶ θεία δικαιοσύνη.

Στὸν Προμηθέα Δεσμώτη καὶ γενικότερα στὴν Τριλογία μαζὶ μὲ τὸν Πορφύρο καὶ Λυόμενο Προμηθέα ὁ Αἰσχύλος δὲν ἀναπτύσσει μόνο τὰ δυὸ μεγαλύτερα θέματα τῆς ζωῆς, τῆς λευτεριᾶς καὶ τῆς δικαιοσύνης, μὰ παρασταίνει μέσα σ' ἐξαίσιες πλαστικὲς εἰκόνες μπρὸς στὶς περιπέτειες πέρασε ἡ ἀνθρωπότητα κ' εἰδικότερα ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, γιὰ νὰ φθάσει ἀπὸ τὴν πρωτόγονη κατάσταση, στὸ σημεῖο τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ, ποὺ ἀνέβηκε τὸν Ε' π. Χ. αἰώνα. Κατὰ βάθος τὸ ἔργο δὲν εἶναι παρὰ ἡ Ἱστορία τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνάπτυξης κ' ἰδίως τῆς ἐξημέρωσης τῶν Ἑλλήνων. "Οπως ὁ Σαΐξπηρ μᾶς ἔδωσε τὸν ἱστορικὸ πίνακα τῆς "Αγγλίας στὶ χρόνια τῆς Ἐλισάβετ, ἔτσι κι' ὁ Αἰσχύλος, σὲ μεγαλειότερα πλάσια, μᾶς εἰκόνισε τὰ χρονικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχή του ὡς τὸ τελειωτικό του κορύφωμα. Ὁ ποιητὴς πιστεύει πὼς ἐκεῖ ποὺ συμβαδίζει καὶ συνεργάζεται ἡ ἀληθινὴ λευτεριὰ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνώτερης δικαιοσύνης, ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἡ Ἀνάγκη ἢ Μοῖρα, ἐκεῖ πραγματοποιεῖται ἡ πρόοδο καὶ ὁ πολιτισμὸς, ἐκεῖ μόνο βλαστάνει καὶ καρποφορεῖ τὸ καλλίτερο. ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι κ' οἱ κοινωνίες προὐγοιται καὶ γίνονται ἄξιες τοῦ προορισμοῦ τους.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΑΙΣΧΥΛΟΣ

Ὠδὴ στὸ Λαό

ΤΟΥ PIERRE JEAN JOUVE

Καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαῖνον, ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτά, καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὀνόματα βλασφημίας... Καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἶχε κέρατα δύο ὅμοια ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει ὡς δράκων, καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ... Καὶ ποιεῖ πάντας, τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους, ἵνα δῶσιν αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς ἢ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, καὶ ἵνα μή τις δύναται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. "Ὧδε ἡ σοφία ἐστίν· ὁ ἔχων νοῦν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστί· καὶ ὁ ἀριθμὸς χξς'. ('Αποκάλ. Ἰω.ΙΓ').

Στὰ ὅπλα! τὸ αἷμα ἄς πήξει πάνω στὰ γέλια σας
ἄς ἀλλάξει ἡ δειλία σας ντύμα μὲς στοὺς κρυψῶνες της
τὰ βλέμματά σας σὰν τοὺς δικοὺς ἄς ὁρίζοντες
ἄς εἶναι διάφανα! Ὁ Θεὸς ὑποφέρει
τ' ἀνθρώπινο γένος ρεζιλεύτηκε
ἀπ' τὸ γορίλλα μὲ τὸ μαῦρο πουκάμισο
ὁ Θεὸς ὑποφέρει καὶ τ' ἀνθρώπινο γένος ρεζιλεύτη-
τὸ θηρίο τῆς θάλασσας εἶναι τὸ σιδερένιο
φασιστικὸ τέρας! κι' ὁ ἀριθμὸς 666 στὸ μέτωπό του
προχωρεῖ ἑνάντια στὴν καρδιά σας! Στὸ Θεό, στὰ ὅπλα!

Ὦ λαὲ ζευγολάτη φτασμένε ἀπὸ τ' ἀκρότο χῶμα
φίλος τῶν παλιῶν καιρῶν
ὦ λαὲ οἰκοδόμε τῆς πιὸ ἁπλῆς γραμμῆς
γυμνὴ καὶ πολὺ στερεὰ ἀριθμὸ καὶ πεῖνα πνευματική
ὦ λαὲ τῶν ἀνοιχτῶν ματιῶν καὶ τοῦ δράματος,
καὶ λαὸς ἑνάρετος χωρὶς βρακὶ καὶ δίχως ψωμί
μὲ μακριὰ σγουρὰ μαλλιὰ ἑνάντια στὴ λαιμητόμο,
ὦ ἄβολέ
χωρισμένος στὴ μεγάλη μέρα ἀπ' τὰ πιὸ σκληρὰ δάκρια
νὰ ἔφτασε ὁ καιρός σου: βλέπε ἄκουγε

Ὁ Δαίμονας εἶναι ἐνσαρκωμένος σὲ ὑπάλληλο
ὑπάλληλος γκρίζος ἢ ἀρχηγὸς μηχανοποιημένων ὄχλων
αἱμοσταγὴς ψευδοπροφήτης ποὺ κερνάει τὸ δηλητήριο
βλέπει καλὰ ποιὸς εἶσ' ἐσύ:
Καὶ ποτὲ μαῦρο μῖσος ψυχρὸ ἀντιανθρώπινο
δὲν θ' ἀναλάμψει τόσο στυγερὰ πάνω στὴ μαῦρη γῆς.
"Ὦ λαὲ μὴν ξεχνᾶς τὸ αἷμα σου! Μὴ χάνεις
τὸ μῖσος τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἐυφέέεια τῶν νεκρῶν
τὴ δύναμή σου νὰ πεθάνεις μὲ μιὰ πίστη
ποὺ καίει τὴ ζωὴ σάμπως ἡδονικὰ βουνά!

Μετάφρ. ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΡΑΝΑΣ

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΔΕ ΜΑΧΟΥΝΤΑΙ

Τοῦ Γ. ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗ

Τὸ πρῶτο μετρὸ ποὺ πάρφηκε, ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου καὶ προτοῦ ἀκόμα καλὰ-καλὰ ἀρχίσουν οἱ ἐχθροπραξίες, εἶταν ἡ γενικὴ ἐπιστράτευση τῆς χώρας. Τὸ πρωῖ τῆς ἱστορικῆς Δευτέρας, ἐνῶ τρέχαμε νὰ προφυλαχτοῦμε ἀπὸ τὶς βολοφονικὲς μπόμπες τῶν θρασύδειλων ἐπιδρομέων, προφταίναμε νὰ ρίξουμε μιὰ γρήγορη ματιὰ στοὺς τοίχους, ὅπου, ἀπὸ τὰ χαράματα, εἴχανε κιδλαχ τοιχοκολληθεῖ τὰ σχετικὰ διακάγματα. Καὶ δίχως κὰν νὰ τὰ θέλουμε, ἡ σκέψη ὅλων μας εἶταν-ἐ, κεῖνες τὶς στιγμές, μιὰ καὶ μονοδιάστ: «Προκαλεῖται ἡ κλάση μας; Θὰ ντυθοῦμε τὸ χακί;» Μόνο τέτοιες ἐκουγα στοὺς μικροομίλους, ποὺ σχηματιζόντουσαν μπρὸς στὰ τοιχοκολλημένα χαρτιά. Εἴτανε ἡ πρώτη ἐντύπωση, ὁ αἰφνιδιασμὸς, ὅπου, φυσικὰ κ' ἀνθρώπινε, ὁ καθένας σκέφτεται, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, τὸν ἑαυτό του, τὴν ἀτομική του τύχη. Εἴτανε ἡ φωνὴ τοῦ ἐνστίκτου.

Μὰ ὅταν πέρασεν ἡ πρώτη ἔκπληξη καὶ ἡ πρώτη ταραχή, ἤρθε μιὰ ἄλλη φωνή, πιὸ ζεστὴ καὶ πιὸ ἀνθρώπινη, νὰ σκεπάσει τοῦ ἐνστίκτου τὸ ἀνασκίρτημα: ἡ φωνὴ ποὺ γεμίζει τὰ στήθεια μὲ ὡραίους ἐνθουσιασμοὺς καὶ ὁδηγεῖ στὸ φωτεινὸ δρόμο τῶν μεγαλουργημάτων. Ἡ φωνὴ ποὺ δὲ λαθεύει ποτὲ- ἡ φωνὴ τῆς καρδιᾶς. Καὶ τί μᾶς εἶπε; Λότὸ ποὺ δὲν τὸ σκέφτηκε κανεὶς μας, στὴν πρώτη στιγμὴ τῆς ἔξαψης. "Ενα πρᾶμα πολὺ ἁπλό, γι' αὐτὸ ὅμως καὶ μεγάλο. "Οτι δὲν ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ συνηθισμένη πρόσκληση στὰ ὅπλα, γιὰ μιὰ μερικὴν ἐπιστράτευση, ὅπου οἱ προνομιοῦχοι κ' οἱ τοιοῦτοι θὰ χαίρονταν τὴν ἐξαίρεσή τους, ἀλλὰ γιὰ μιὰν ἐπιστράτευση ὁ λ ι κ ἡ, ἡ, ὅπως κ' ὁ σημερινὸς πόλεμος, ὁλοκληρωτική, μιὰν ἐπιστράτευση ὅλων, ἀνεξαίρετα, τῶν δυνάμεων τῆς χώρας, μιὰν ἐπιστράτευση ἀμελιχτη, ὅπως ἀμελιχτος εἶταν κι' ὁ κίντυνος ποὺ μᾶς ἀπειλοῦσε. Μιὰν ἐπιστράτευση ποὺ θέβινε τὴν εὐκαιρία στὸν καθένα νὰ κάμει τὸ καθῆκον του ἀπέναντι στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκε καὶ θὰ μᾶς πάτιζεν ὅλους μὲ τὴ συναίσθηση τῆς εὐθύνης καὶ τοῦ χρέους, ποὺ ὁδηγεῖ τοὺς μαχητές.

"Ανήκω κι' ἐγὼ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν τοὺς ἔλαχε ἀκόμα ἡ τιμὴ νὰ ντυθοῦνε τὸ χακί. Τ' ἀδέρφια μου, οἱ φίλοι μου, οἱ συγγενεῖς μου, τὰ ἡρωϊκὰ νειάτα ποὺ μάχουνται στὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου δὲ φεύγουνε οὔτε στιγμὴ ἀπὸ τὴ σκέψη μου καὶ — πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω — στὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου αἰσθανόμαι ἕνα εἶδος ζήλειας, γιατὶ δὲν εἶχα τὴν τύχη νὰ τοὺς κάνω παρέα κι' ἀπὸ κοντά. Ἀλλά, ὅσο κακὴ θέλνση κ' ἂν διαβέτω, δὲν κοτορθώνω νὰ βρῶ τὸν ἑαυτό μου μειωμένο σὲ τίποτα, γι' αὐτό. Ὁ διαχωρισμὸς τῶν μαχητῶν ἀπὸ τοὺς ἄμαχους, καθὼς διεξέγεται ὁ πόλεμος σήμερα, εἶναι γνωστὸ πὼς ἔχει χάσει πιὰ τὴ σημασία ποὺ τοῦ δίναμε ἄλλοτε. Στὶς κρίσιμες μέρες ποὺ περνοῦμε, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ, πὼς θὰ ταμπουρωθεῖ στὸ σπιτάκι του, περιμένοντας, ἀσφαλισμένος, νὰ περάσει τὸ κακὸ καὶ ν' ἀνατείλουν οἱ χαρούμενες μέρες. Δὲν ὑπάρχουν πιὰ ἐπιτήδειοι καὶ τυχεροί, ποὺ κατάφερναν νὰ γλυτώνουν τὸ σαρκὸ τους καὶ τ' ἀγαθά τους ἀπὸ τὴν καταστροφή. Σήμερα, ἡ Ἱστορία τοῦ πολέμου γράφεται μὲ τὸ αἷμα ὄχι μόνο τῶν μαχητῶν, ἀλλὰ καὶ κείνων ποὺ δὲ μάχουνται. Σήμερα, οἱ ἄμαχοι ἔχουνε κι' αὐτοὶ τὶς εὐθύνες καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τους, τὸ ἴδιο βαρειὲς καὶ ἡρωϊκὲς ἀπὸ τῶν στρατευθέντων, ἔχουνε, ὁ καθένας στὸν κύκλο τῆς δράσης του καὶ τὶς δυναμικότητές του, ἕνα ἔργο ν' ἀναλάβουνε, ἕνα καθῆκον νὰ ἐπιτελέσουνε. Εἶναι κι' αὐτοὶ στρατευθέντες, κι' ἂς μὴ ντύθηκαν τὸ χακί. Οἱ γαλάξιες ταινίες ποὺ φόρεσαν στὸ μπράτσο οἱ τριατακτικοὶ, οἱ σιδηροδρομικοὶ καὶ ὅσοι δουλεύουνε σὲ ὑπηρεσίες ἀπαραίτητες γιὰ τὴν κανονικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, γιὰ νὰ ὁποδηλώνουν πὼς ἀν καὶ προσκολέστηκαν στὰ ὅπλα, ἐμείναν στὸ πόστο τους ὅπου τοὺς χρειάζεται περισσότερον ἡ πατρίδα, εἶναι τυπικὰ διακριτικά, γιὰ τὴν τάξη. Στὴν πραγματικότητα, τὶς τανίες αὐτὲς τὶς φοροῦμε ὅλοι μαζί. Καὶ ποιὲς εἶναι οἱ ὑπηρεσίες ποὺ ζητάει ἀπὸ μᾶς ἡ ἀγωνιζόμενη πατρίδα; Ὁ κατάλογος εἶναι μακρύς, μὰ δὲ φαντάζομαι νὰ ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ τὸν ἀγνοεῖ. Οἱ λίγες μέρες, ἄλλως τε, ποὺ ζοῦμε τὸν πόλεμο, μᾶς ἀποδείξανε περίτρανα πὼς ὅλοι ποὺ ζοῦνε κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν προνομιοῦχο οὐρανὸ εἶναι γεννημένοι γιὰ τέτοιους ἀγώνες. Κανεὶς δὲν λιποψύχησε, κανεὶς δὲν ὀλιγώρησε, κανεὶς δὲν ὀστέρησε στὸ καθῆκον του, κανεὶς δὲ δείλιασε. Σύσσωμος ὁ λαός, μὲ μιὰ ψυχὴ καὶ μὲ μιὰ γνώμη, βρέθηκε, στὴν κρίσιμη στιγμή, πρὶν ἀκόμα καλὰ-καλὰ τοῦ τὸ ποῦν, ἐπιστρατευμένος. Ἡ φωνὴ τῆς καρδιᾶς ἐνὸς λαοῦ, ποὺ ξεχωρίζει ζιὰ τὸ φιλότιμο καὶ γιὰ τὸ αἰσθημά τοῦ, ἀντήνησε στὰ πέρατα τῶν ὁριζόντων, ἔνινε βουή. ὀργὴ καὶ κατάρα κι' ἔφερε τὴ νίκη. Ποιὸς μποροῦσε ν' ἀμφιβάλει γι' αὐτήν:

Ἡ νεώτερη γενιά, καὶ κείνοι ποὺ μάχουνται στὸ μέτωπο καὶ ὅσοι ἐμειναν πιὸ πίσω, γιὰ νὰ φτιάνίζουνε τὸν πολιὸ τῆς ζωῆς μὲ τὸν ἀγῶνα ἐκείνων, δὲν πεοίμενε τὴν ἐπιστράτευση, γιὰ νὰ βρεθεῖ ἔτοιμη στὸ πόδι. Γενιὰ ἀνοθρεμμένη σὲ ἀτμοσφαιρα ἀνήσυχη, μαθημένη ν' ἀγωνίζεται μὲ σφιγμένα τὰ δόντια, ἐξοικειωμένη μὲ τὴ θυσία καὶ τὴ στέρηση, ψημένη στὶς ἀγωνίες καὶ τοὺς καταστρεγμούς, δὲν εἶχεν ἀνάγκη ἀπὸ εἰδικὸ προσκλητήριο, γιὰ νὰ συνοχτεῖ, σύσσωμη, στὶς ἐπάλξεις. Ἐφτανε μονάχα νὰ τῆς δοθεῖ τὸ σύνθημα, γιὰ νὰ βρεθεῖ ἔτοιμη καὶ θαρραλέα στὸ βρόμο τοῦ καθήκοντος. Ἔφτανε ποὺ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰν ὑπόθεση λευτεριᾶς καὶ δικαιοσύνης, γιὰ νὰ ξυπνήσουν ὅλοι πιστοί. Ξέρω καλὰ τὴ γενιὰ μου, γι' αὐτὸ καὶ τὴν ἀγαπῶ. Χρόνια ὁλόκληρα σκύβω ἀπάνω στὰ βιβλία καὶ στὰ χειρόγραφα ὅλων αὐτῶν τῶν νέων, ἀκούω ἀδερφικὰ τὶς πιὸ κρυφὲς ἐξομολογήσεις τῆς πικραμένης ψυχῆς τους, προσπαθῶ νὰ ἐξηγήσω τὸ δράμα τους, μὲ ὅσα ἀσθενικὰ μέσα μ' ἐχει προικίσει ἡ φύση. Ἡ γενιὰ τοῦτη δὲν ἀγαπᾶ τὰ πολλὰ λόγια, κι' ἂς φλυαρεῖ κάποτε ἀδέξια, θὰ νὰ θέλει νὰ ξεσπάσει καπου γιὰ τὴ σκληρὴ μοῖρα ποὺ τῆς ἔταξαν ἡ Εἰμαρμένη καὶ ἡ Ἱστορία. Ζῶντας σὲ μιὰν ἀδιάκοπη δράση, ἐμοιάζει μὴν ἐξωφρίζει τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα. Ζωὴ κ' ἀγῶνας εἶναι γι' αὐτὴν συνώνυμα. Ἀκόμα καὶ ἡ φιλοσοφία της, στὸ βάθος, δὲν εἶναι παρὰ ἕνας ἀγῶνας, σκληρός, ἀγέλαστος, ἄχαρος, ἀφοῦ οἱ καρποὶ του δὲν ἔχουν, γιὰ τὴν ὥρα, καμμιὰν ἐλπίδα νὰ εἶναι ἀνάλογοι. Σήμερα εἴμαστε οἱ ἐθελοντὲς τοῦ αὔριο. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά. Καὶ οἱ μαχητὲς καὶ οἱ ἄμαχοι, καὶ οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγωνιστὲς τῆς Πίνδου καὶ οἱ ἀντιμετωπίζοντες τὶς βολοφονικὲς ἐπιδρομὲς τῶν θερσπλάνων, ὅλοι μαζὶ μὲ μιὰ ψυχὴ καὶ μὲ μιὰ γνώμη, βαδίζουμε στὸν ἴδιο δρόμο τῆς νίκης καὶ τῆς λευτεριᾶς, στὸ δρόμο τοῦ χαρμόσυνου καὶ φωτεινοῦ μέλλοντος, ποὺ ἡ ταλαιπωρημένη γενιὰ μας θὰ βρεῖ ἐπὶ τέλους τὴν ποθητὴ δικαίωση.

Γ. Μ. ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Τοῦ ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ

Ἡ ἀποστολὴ ποὺ ἔλαχε στὴν Ἑλλάδα, ἀκόμη μιὰ φορά, νὰ προτάξει τὸ στῆθος της στὴ βαρβαρότητα, εἶταν ἐπιβλημένη ἀπὸ τὴν Ἱστορία της, τὴν πιὸ παλιὰ δσο καὶ τὴν πιὸ πρόσφατη, ἀλλὰ τὸ μεγαλεῖο της ἔγκειται σὲ τοῦτο: ὅτι ἡ αἰώνια Ἑλλάδα ἄχι μόνο δὲ λύγισε κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς λογκαβιὲς ἀπόμερες, ἡ μέλισσα γυροφέρνει ἄνοιξονιὰς στὰ ρείκια ἢ θυθίζεται στὶς κίτρινες καρδιὲς τῶν ἀγριόκρινων, τῶν πρώτων λουλουδιῶν ποὺ ἀνάβασε μὲ τὶς βροσιὲς ἡ γῆ τῆς Ἀθήνας. "Αξαφνα, ἐκεῖ ἀπ' τὴν ἀντικρυνὴ πλαγιά, ἤχησι σημάντρου δονοῦν μὲ βιασύνη τὴν ἀτμόσφαιρα. Τὶ συμβαίνει, μήπως εἶναι κάλεσμα γιὰ τὰ μαθήτοδιάς; Μὰ ὄχι: ἄλέπω τοὺς λιγοστοὺς ἀνθρώπους ποὺ σεργανοῦσαν ἀμέριμνα ἀπὸ ἀπ' τὰ πέδκα νὰ ζητοῦν δοπρόπαργα τοῦ ἔθνους πιὰ ἀγωνίζεται. Τὰ φαράγγια σιὸ θ' ἀντιλαλήσουνε ξανὰ ἀπ' τὸ νικηφόριο «ἐξ-ρα!» τῶν τσολιάδων. Οἱ κ«κοτοπιὲς σου, ποὺ τόσο παιδεύτο τοὺς κατοίκους στὰ ἔργα τῆς εἰρήνης, θὰ γίνουν ἐτοῦτη τὴ

Οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΤΟΥΣ

Ἔκκληση

Εἶναι δυὸ ἑβδομάδες τῶρα ποὺ μ' ἕνα τελεσίγραφο, μοναδικό στὰ διπλωματικὰ χρονικὰ τῶν ἐθνῶν, γιὰ τὸ περιεχόμενο, τὴν ὥρα καὶ τὸν τρόπο ποὺ τὸ παρουσίασαν, ἡ Ἰταλία κάλεσε τὴν Ἑλλάδα νὰ τῆς παραδώσει τὰ ἐδάφη της, ν' ἀνιχνεύσει τὴν ἐλευθερία της καὶ νὰ καταπιλώσει τὴν τιμή της.

Οἱ Ἕλληνες δώσαμε, στὴν Ἰταλμὴ αὐτὴ ἀξίωση τῆς φασιστικῆς βίας, τὴν ἀπάντηση ποὺ ἐπέβαλαν τρῶν χιλιάδων ἐτῶν παραδόσεις, χαρεγμένες βαθειὰ στὴν ψυχή μας, ἀλλὰ καὶ γραμμένες στὴν τελευταία γωνιὰ τῆς ἱερῆς μας γῆς, μὲ τὸ αἷμα τῶν μεγαλυτέρων ἡρώων τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας. Κι' αὐτὴ τὴ στιγμὴ, κοντὰ στὸ ρεῦμα τοῦ Θυάμιδος καὶ στὶς χιονισμένες πλαγιὲς τῆς Πίνδου καὶ τῶν μακεδονικῶν βουνῶν, πολεμοῦμε, τὶς περισσότερες φορὲς μὲ τὴ λόγχη, ἀποφασισμένοι νὰ νικήσουμε ἢ νὰ πεθάνουμε μέχρις ἑνός.

Σ' αὐτὸν τὸν ἄνισο καὶ σκληρότατο, ἀλλὰ καὶ πειοματώδη ἀγῶνα, ποὺ κάνει τὸ λυσασμένο ἐπιδρομέα νὰ ξεσπάζει κατὰ τῶν γυναικῶν, τῶν γερόντων καὶ τῶν παιδιῶν, νὰ καίει, νὰ σκοτώνει ν' ἀκρωτηριάζει, νὰ διαμελίζει τοὺς πληθυσμοὺς στὶς ἀνοχύρωτες κ' ἄμαχες πόλεις μας καὶ στὰ εἰρηνικὰ χωριά μας. ἔχουμε τὸ ἀξίωμα, ὅτι δὲν ὑποτοπιζόμαστε δική μας μόνον ὑπόθεση: "Οχι ἀνωνίζόμαστε γιὰ τὴ σωτηρία ἑλλων ἐκείνων τῶν ὑψηλῶν ἀξιῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὸν πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ πολιτισμὸ, τὴν πολιτιμη παρακαταθήκη ποὺ κληροδότησαν στὴν ἀνθρωπότητα οἱ δοξασμένοι μας πρόγονοι καὶ ποὺ σήμερα βλέπουμε ν' ἀπειλοῦνται ἀπὸ τὸ κῦμα τῆς βαρβαρότητας καὶ τῆς βίας. Ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ἀίσθημα ἐιπνέει τὸ θάρρος σ' ἐμᾶς τοὺς "Ἕλληνας διανουμένους. τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, ν' ἀπευθυνθοῦμε στοὺς ἀδελφούς μας ὅλου τοῦ κόσμου, νὰ μᾶς ζητήσουνε. ὄχι τὴν ὑλικὴ ἀλλὰ τὴν ἠθικὴ βοήθειά τους: Ζητοῦμε τὴν εἰσφορὰ τῶν ἀγωνιῶν, τὴν ἐπανάσταση τῶν συνειδήσεων, τὴν ἐργασία, τὸ κήρυγμα, τὴν ἀμεση ἐπίδοση, παντοῦ ὅπου εἶναι δυνατόν, τὴν ἄνρυπη παρακολούθηση καὶ τὴν ἐνέργεια γιὰ ἕναν κατωφύνιο πνευματικὸ Μαραθῶνα, ποὺ θ' ἀπαλλάξει τὰ δυναστευόμενα ἔθνη ἀπὸ τὴ φοβέρα τῆς πιὸ μαύρης σκλαβιᾶς ποὺ εἶδε ποτὲ ὁ κόσμος. "Ὅταν μιὰ φορὰ ἐπανάσταση συντελεσθεῖ, ἡ Νίκη θὰ στερανώσει τὸ μέτωπο καὶ τὸ τελευταῖο, τοῦ πιὸ τσακνοῦ ἀργάτη.

Μὲ τὴ μεγάλη καὶ σταθερὴ αὐτὴ ἐλπίδα, σᾶς στέλνουμε τὸν ἀδελφικό μας χαιρετισμό:

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ, ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ, ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΣΚΙΠΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΝΙΚΟΣ ΒΕΑΚΗΣ, Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, Κ. ΠΑΡΘΕΝΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΠΑΡΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ, ΜΙΛΤ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ, ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ.

Μανιφέστο

Οἱ νέοι συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδας, ποὺ ἀντιπροσώπευσαν τὰ τελευταῖα χρόνια τὶς νεώτερες ἀναζητήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀπευθύνονται στοὺς συναδέλφους καὶ συνοδοιπόρους τους τοῦ κόσμου ὁλόκληρου.

Ἡ μάχη τῆς Ἑλλάδας εἶναι μιὰ μάχη παγκόσμια. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶναι σήμερα μιὰ προφυλακὴ τῶν ἐθνῶν στὸν ἀγῶνα τοὺς ἐναντίον τῆς καινοφύργιας μορφῆς τῆς σκλαβιᾶς.

Γιὰ νὰ κερδίσουμε αὐτὴ τὴ μεγάλη μάχη θὰ κάνουμε ὅλες τὶς θυσίες, ὅπως ἔκαναν πάντα οἱ "Ἕλληνες ὅταν πολεμοῦσαν γιὰ τὴν ἐλευθερία. Δὲ θὰ συλλογιστοῦμε οὔτε τὴ ζωή μας, οὔτε τὴ ζωὴ τῶν δικῶν μας, οὔτε τὶς πόλεις μας, ποὺ βομβαρδίζουνται, οὔτε τὸν πλοῦτο τοῦ τόπου μας ποὺ καταστρέφεται. Τὸ ἐμβλημά μας εἶναι τὸ ἴδιο ἐμβλημα τῶν πατέρων μας τοῦ 1821: Ἐλευθερία ἢ θάνατος.

Ὁ Μουσσολίνι δὲ μᾶς ἤξερε καλά. Δὲν κατάλαβε ποτὲ τὴν ἱστορική παράδοση, τὴν ἠθικὴ ζωή, τὸ ψυχικὸ σθένος τῆς μικρῆς Ἑλλάδας. Δὲν πρόβλεψε τὴ μεγάλη χαρὰ ποὺ κυρίεψε τὸν τόπο μας, ὅταν ἀντήχησαν τὰ πρῶτα πυρά κ' ἔφεραν τὴν εἴδηση ὅτι ἤρθε ξανὰ στὴν Ἑλλάδα ἡ ὥρα τῆς μοίρας, τῆς θυσίας καὶ τῆς δόξας.

Ὁ Ἰταλικὸς φρασιμὸς βαδίζει πρὸς τὸ θάνατο κι' ἐμεῖς οἱ "Ἕλληνες σκάβουμε τὸν τάφο του. Μπορεῖ νὰ πεθάνουμε, ἀλλὰ θὰ πεθάνει κι' αὐτός. Θὰ τὸν σκοτώσει τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, ποὺ ἔχει σκοτώσει ἐχθροὺς μεγαλύτερους καὶ φοβερώτερους ἀπ' αὐτόν.

Ἐλεύθεροι ἄνθρωποι ὅλων τῶν ἐθνῶν, συγγραφεῖς, ποιητές, καλλιτέχνες, φιλόσοφοι, ἰδεολόγοι, μὴν ξεχνᾶτε ὅτι ἡ Ἑλλάδα πολεμᾶ γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ κόσμου.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΛΗ, ΒΕΝΕΖΗΣ ΗΛ., ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ Ν., ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΚ., ΔΗΜΑΡΑΣ Κ., ΕΛΥΤΗΣ ΟΔ., ΘΕΟΤΟΚΑΣ Γ., ΘΡΥΛΟΣ ΑΛΚ., ΙΑΚΩΒΙΔΗ ΛΙΛΗ, ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ Μ., ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ Σ., ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ ΘΡ., ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗΣ Γ., ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ Γ., ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ Α., ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Φ., ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ Γ., ΝΑΚΟΥ Α., ΝΙΚΟΛΑ'Ι'ΔΗΣ Μ., ΝΙΚΟΛΑΡΕ'Ι'ΖΗΣ Δ., ΜΠΑΡΛΑΣ Τ., ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ Α., ΠΑΠΑΔΑΚΗ Σ., ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΟΥ Μ., ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΚΛ., ΠΕΤΣΛΑΗΣ Θ., ΣΕΦΕΡΗΣ Γ., ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΑΤ., ΤΕΡΖΑΚΗΣ ΑΓΓ., ΤΣΑΤΣΟΣ Κ., ΦΩΤΙΑΔΗΣ Δ., ΧΑΡΗΣ Π., ΧΑΤΖΙΝΗΣ Γ., ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ ΑΙΜ.

Ο ΤΣΟΛΙΑΣ

Τοῦ ΔΗΜΗΤΡΗ ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ναὶ, αὐτὸς ποὺ μὲ τὸ αἷμα του σήμερα στὰ θουνὰ τῆς "Ἠπειρος γράφει νέες σελίδες τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας! Ὁ τσολιάς! Ποιὰ μάνα τὸν γέννησε; Μάνα ποὺ στὰ κατσέβραχα τῆς Ρούμελης καὶ τῶν Ἀγράφων εἶναι γνάρμη! ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὸ χωριὸ της καὶ πάει εἰκοσι ὧρες δρόμο γιὰ νὰ φέρει τὸ καλαμπόκι στὴν πλάτη της φορτωμένο, σαράντα ὀκάδες στὸν ὦμο καὶ δυὸ φορὲς τόσο στὸ ζῶ, πηγαίνοντας κοντά του.

Ξεροφημένη ἀπὸ τὸν ἥλιο, μοῦσκεμα στὸ ἵδρωτο νὰ τρέχει, κοντὰ στὴ συντροφιὰ μὴν τὴν ἀφήσουν πίσω· που ξεμεσημεριάζει στοῦ ἔλατου τὸν ἴσκιο καὶ ξευχτάει κοντὰ στοῦ χανιοῦ τὰ παχνιά, σκεπασμένη μὲ τὸ τσόλι. "Ἀντρας γυναῖκα! νὰ σοῦ πένει τὴ μερὶ τοῦ φορτιοῦ καὶ νὰ τὴ ρίχνει στὸ σαμάρι πάνω σὰ νἄν' αὐ βαμπάκι.

Ὕστερα ἀπὸ δυό, καὶ κάποτε περισσότερα μερόνυχτα περπατησιὰ ποῦκαμε ὧς τὸ κέντρο, γιὰ νὰ φέρει τὸ «φαρμάκι», ὅπως λέει τὴ μπομπότα, νὰ μὴν ἔχει ἀδειὰ νὰ ξεκουραστεῖ λίγο στὸ ρημαδιακό της· ἔτσι τὸ λέει τὸ σπίτι. Νὰ καταπανέτει στὸ ζύμωμα. Αὐτὴ ψήσιμο, αὐτὴ μαγείρεμα, αὐτὴ πλύσιμο, αὐτὴ ὅλα.

Καὶ κοντὰ σ' ἄλλα, φορτωμένη πέντε, ἕξη, ἑφτά, κάποτε καὶ περισσότερες φορὲς, γιὰ νὰ φέρει τοὺς τσολιάδες στὸν κόσμο.

Αὐτὴ στὸ χωρφαρι, αὐτὴ στὰ ξύλαεαὐτὴ ἡ μικρομάνα καὶ σ' ἄλλον ἀπαντοχὴ νὰ μὴν ἔχει. Κι' θμώς! Τὸ γέλιο ἀπ' τὸ στόμα δὲν τῆς ἀπολείπει. Περιμένει τὴν Κυριακὴ καὶ τὶς γιοντὲς νὰ πάει μὲ τὰ παιδιὰ τῆς στὴν ἐκκλησιά. Στὴν κερὰ τὴν Παναγιὰ ἕνα κερὶ ν' ἀνάψει, τὸ μεσάκι της· στὸν παπᾶ τὸ πιὸ καλὸ πρόσφορο νὰ φέρει, τὸ φιλότιμό της. Λεβέντες παιδιὰ στὸ χορὸ τοῦ παγγουριοῦ νὰ τὰ ἰδεῖ, ἡ δόξα της.

Αὐτὴ εἶναι τοῦ τσολιᾶ ἡ μάνα.

Κι' ὁ τσολιάς;

Τσολιάδες ἀπ' τὰ Βαρβούσια

Μωρὸ παιδί, ὅταν εἶναι αὐτός, κρεβάτι δὲ γνώρισε· σὲ τραγουμαλλία σπάργανα τυλιγμένο κάποτε τὸν νανουρίζει ἡ ἀμαξόνα μάνα του. Τὸ γάλα της μόνο γνώρισε γιὰ θροφή του. Στὶς κακὲς ὧρες του, δὲν εἶχε παραστάτη τὴ μητέρα του· μοναχὸν τὸν ἀφήνει καὶ πάει γιὰ τὶς δουλειές της. Κι ἂν τύχει καὶ χωραφοδουλειά, σὲ σαρμανίτσα δεμένον, τὸν κουβαλάει στὴν πλάτη της. Σ' ἔλατιοῦ ἢ σ' ἄλλου δέντρου ἴσκιο ἀποκάτω ἀναπνέει τὸν λαμπικαρισμένο τοῦ θουνοῦ ἀγέρα, ὅταν αὐτὴ δουλεύει.

Σὰ μεγαλώσει ὁ τσολιάς, πάει στὸ σκολειὸ καὶ μαθαίνει τὰ πρῶτα γράμματα. Πέρα ὅμως ἀπ' τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου τὰ μαθήματα δὲν προχωρεῖ.

Γίνεται ξευγολάτης, ἢ γίνεται τσοπάνος καὶ πάει κοντὰ στὰ γίδια καὶ τὰ πρόβατα. "Ἰσιο δρόμο δὲν πατᾶει, πορᾶ ὅλο ἀνήφορους καὶ λιθόρφους, θουνά, θράχους, πετρωτοὺς τόπους, λαγγαδιές, ρέμματα, τὰ, φοροῦσε ταλαντίνα τσαρουχία μὲ πλούσια μαῦρη φούντα· στὴν πλάτη εἶχε τ' ὁλοκέντητο τζιπουνὶ μὲ τὰ μακρυὰ ὁλάνοιχτα μανίκια, ποὺ κρεμόνταν ποπίσω του. Σὰν παπαρουνα φέσι μὲ πλούσια μεταξωτὴ μαῦρη φούντα σκέπαζε τὸ κεφάλι του. Λεβεντιὰ καμαρωτή!

Ὁ γκρᾶς, τὸ ἀγαπημένο του ὅπλο, ἡ κάπα στὸ ξερὸ χέρι ἀπὸ τὸ μαυκακάπι κοατημένη, ἔμοιαζε ἀσπίδα τῶν ἀρχαίων.

Καμάρι του, ἦταν νὰ θάλει μιὰ σαρβέλλα στὰ μανίκια τοῦ τζιπουνιοῦ, ὅπως ἔλεγαν· τὸ γαλόνι ποὺ φορεῖ ὁ δεκανέας. Λοχίας, μὲ δυὸ ὁλοκίτρινα γαλόνια, τότε ἦταν περιζήτητο ἀξίωμα καὶ ὁ ἐπιλοχίας εἶχε μεγαλύτερη πόζα ἀπὸ ἕνα συνταγματάρχη τωρινό.

Νὰ ὁ ἐδῶνας τῶν πρώτων συνομωμα, ποὺ θαυματουργοῦσε στοὺς παλιοὺς καιροὺς. Μὰ κεῖνοι πέρασαν, καὶ τὰ δοξασμένα χρόνια ποὺ ἠκολούθηαν ἀπὸ τὰ 1912 κ' ὕστερα, τὸν ἄλλαξαν. Φόρεσε ντουλαμὰ πουλάκι μαῦρη φούντα καὶ ἔφεσε τὴ φωνή του. Κανεὶς δὲν τοῦ τὸ εἶχε ὑποδείξει. Διαταγὲς σχετικὲς γιὰ ὁμιλίες Γυμνασιαρχῶν δὲν μᾶς εἴχανε δοθεῖ, κι' ὅμως κεῖνη ἡ σύντομη προσφώνηση, αὐθόρμητη καὶ συγκινημένη, φωνὴ ἐσωτερικῆς παρορμησης, ἔκαμε τὰ σκεπασμένα ἀναφυλλητὰ τῶν κορτισῶν νὰ γίνουν λυγμοὶ καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τῶν ἀγοριῶν νὰ γίνουν ἀσυγκράτητα ξεσπάματα. Προτοῦ τελειώσει τὴν τελευταία φράση : «... γιατὶ ἡ νίκη στεφανώνει πάντα καὶ μόνο, τοὺς ἀγῶνες τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς...», εἴχαν κιόλας ἀρχίσει τὰ παιδιὰ νὰ τσιγκουδοῦνε θοῦρα καὶ νὰ ζητωκραυγάζουν...

«...καὶ τώρα, παιδιά, ἀνεβαίνοντας ἡσυχα πάνω στὶς τάξεις σας, θὰ ἀναλάβετε τὴν ἐκκένωση τῶν τάξεων..»

Ὁ ἱερὸς σχολικὸς χῶρος, ποὺ ἀφτοῦ χτίστηκε, ἄκουε ἀπὸ τὰ στόματα μιας λόγια, λόγια..., γιὰ τὴν ἀξία τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων, γιὰ τὰ ὅπλιὰ ἰδανικὰ τῆς Ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, γιὰ τὰ δεινὰ τῶν πολέμων.., θὰ γνάριζε τώρα τὶς ἀν, θεωρίες μας στὴν πράξη. Γ' ἄκακα κ' ἀγαθοερχὰ μας ἔιαιπλα : τὰ θρονίνα κ' οἱ πίνακες, οἱ χάρτες κ' οἱ εἰκόνες, οἱ διαθῆτες καὶ τὰ «συγκινωνοῦντα ἀγγεῖα», ποὺ τόσο μακρυὰ ζοῦνε ἀπὸ κάθε εἶδους ἀσχημία, κ' ὅπως χοῦνε μόνο γιὰ νὰ ὑπηρετοῦνε στὴν ὑπόθεση τοῦ πολιτισμοῦ, ἐκ-

ΠΩΣ ΚΛΕΙΣΑΝΕ ΤΑ ΣΚΟΛΕ'Α

Δευτέρα, 28—10—1940

Τῆς ΕΛΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

"Αμα τελειώσανε οἱ σειρῆνες, ἤτανε ἀκριβῶς ἡ ὥρα, ποὺ φεύγουμε κάθε μέρα γιὰ τὴ δουλειὰ μας. Χωρὶς καλὰ-καλὰ νἄχω συνέρθει ἀπὸ κεῖνη τὴν ἀλλόκοτη συγκίνηση τῆς πρώτης στιγμῆς, τοῦ τ ρ ο μ ἀ κ τ ι κ ο ῦ ἀ γ ν ώ σ τ ο ύ, ποὺ ἀπειλοῦσε τὴ χώρα μας — δὲν ξέραμε ἀκόμη περὶ τίνος ἀκριβῶς ἐπρόκειτο — μὲ ἔκλεψα διαστικὰ τὰ ἀπαραίτητα σχολικὰ εἴδη : καταλόγους κλπ.. καὶ κίνησα γιὰ τὸ Γυμνάσιο. Μὰ μακρυὰ ἀκόμη, μέσα ἀπὸ τὸ τρῶμ, ἡ εἰκόνα του φάνταζε ἀλλοιώτικη. Ἡ τεράστια αὐλή μας, ποὺ ἀπλώνεται μπροστὰ στὴ φαλληρίκη ἀκτή, ποὺ κάθε μέρα γεμίζει ἀπὸ τὶς μαῦρες κυμαινόμενες, κηλίδες τῶν παιδιῶν, ἤτανε ὁλάδε.α! Τὰ παιδιὰ εἴχαν ξεχυθεῖ ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ πλημμυροῦσαν τὸν ἀσφαλτοστρωμένο δρόμο. Καθώς τὰ εἶδα ἀπὸ τὸ τρᾶ,, τρόμαξα! "Ηταν τόιο πυκνὴ ἡ κυλοφορία σὲ αὐτοκίνητα, ἀστοσυκλέττες, λεωφορεῖα... κεῖνο τὸ πρωϊνό, ποὺ εἶπα: «δὲ θὰ προφτάσω νὰ κοτεβῶ, νὰ τὰ μπάσω μέσα. καὶ θὰ χοντνε πατηθεῖ...»

—Μέσα! μέσα! θὰ σᾶς πατήσουν!

—Νὰ μᾶς πατήσουν!

—Πᾶμε γιὰ τὴ νίκη!

—Δὲ φοβόμαστε!

Δὲ φοβόμαστε! Δὲ φοβόμαστε μήτε τὰ ἅρματα ἀφῆς!

Κανένα παιδὶ δὲν ἐμειαζε τὸ χτεσινό. Τὰ μοῦτρα ὅλα ἤσαν περιγιμένα ἀπὸ τρελλὸ ἐνθουσιασμό. Κανένα παιδὶ δὲ μὲ χαιρέτησε μὲ τὸ συνηθισμένο καθημερινὸ τρόπο. Ὅλα εἴχαν στὸ χεῖλη τους ἕτοιμο κάποιο ἐπιφώνημα χαρᾶς...

Μόνο ἄμα τοὺς εἶπα τὶς κάνουν κακὰ. Πῶς παρακωλοῦν τὴ συγκοινωνία σὲ στιγμὲς, ποὺ ἡ ταχύτητα ἔχει γιὰ μᾶς τεράστια σημασία, κατὰφερα νὰ τοὺς μπῶ σῶ μέσα. Ὁμολογῶ ὅμως, πὼς τὸ ὧριμο μυαλό μου, δὲν μποροῦσε ἀπόλυτα νὰ συμμεριστεῖ τὴν ἀπεριόριστη χαρὰ τοὺς. "Ανιωμετρόιασε τὶς δυσκολίες.

Μοῦ φώναξαν:

—Στὴ Ρώμη!

—Ναί, παιδιά, στὴ Ρώμη! τοὺς ἀπαντοῦσα.

Μὰ διασχίζοντας τὴν αὐλή : «τὶ παιδιὰ ποὺ εἶναι!, μονολογοῦσα. Στὴν ἀθωότητά τοὺς δὲν μπροῦν νὰ ὁπολογίσουν, τὶ δυσχέρειες θάχει ν' ἀντιμετωπίσει ἡ πατρίδα μας!..»

Στὸ γραφεῖο ἀντίκουσα τοὺς συναδέλφους καὶ πέταξα τὸ προσωπεῖο. Ἐκεῖ, ὅλοι μας, δεκαπέντε ἄνθρωποι, διαφορετικῆς ἡλικίας, διαφορετικῆς ψυχοσύθεση,ς, ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Ἑλλάδας, ποικίλης μόρφωσης, στρατευόμενοι καὶ μὴ στρατευόμενοι, μιλοῦσαμε σὰν ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ μιλεῖ μὲ τὸν ἑαυτό του. Συγκινητικὴ ἦταν ἡ ἀδελφοποίησή μας. Ὅλοι ἀναγνωρίζαιε τὸ βαρὺ καὶ δύσκολο τοῦ ἀνισου ἀγώνα, μὰ πιὸ πολὺ μᾶς ἔνωνε ἡ κοινὴ ἀντίληψη τοῦ χρέους μας ἀπέναντι στὴν ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας. Τὸ κοινὸ μίσος μᾶς πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς, ἡ κοινὴ ἱκανοποίηση γιὰ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου. Μόνο ὁ κ. Γυμνασιάρχης δὲ μιλοῦσε. Πήγαινε ἀναθρεμιλόνος κοὶ συνοφρυωμένος. Ἐν σχέσει μὲ μᾶς, ἤταν κείνη τὴ στιγμὴ ὁ ὑπεύθυνος ἀρχηγὸς μας. Κ' ἴσως ἀνωμετροῦσε, ἐνῶ μεῖς μιλοῦσαμε, τὶς εὐθύνες ποὺ γεννᾶει ἡ ὑπόθεση τοῦ πολέμου, κ' ἴσως νὰ διεῦλεπε στὸν ἐνθουσιασμὸ μας, τὴν ἐπιπολαιότητα ποὺ διέθλεπα κι' ἐγὼ ἀπὸ ὀλίγου κάτω στὰ παιδιά.., μὰ δὲν ἄργησε νὰ πέσει καὶ τὸ δικό του.. πρόσωπεῖο...

Χτύπησε τὸ κουδοῦνι γιὰ εἴσοδο. Ταυτόχρονα κάλεσαν τὸν κ. Γυμνασιάρχη στὸ τηλέφωνο:

—Παρακαλῶ, ἀσυνοιωικὸν τμῆμα ἐδῶ... τὸ Γυμνάσιο νὰ ἐκκενωθεῖ ἐντὸς δύο ὡρῶν...

Κατεβήκαιε στὴν αὐλή, ὅπως κάθε ἡμέρα. Καὶ τὰ παιδιὰ παρατάχτηκαν γιὰ τὴν προσευχὴ, ὅπως κάθε μέρα. Ὅμοιλζαν ὅμως θὰ τὰ μπάσουμε γιὰ μάθημα. Μὰ ἡ προσευχὴ κείνου τοῦ πρωϊνοῦ ἔμοιαζε μὲ ὅρκο. "Εμοιαζε μὲ σκληρὸ ἀποχαιρετισμό. Ὁ οὐρανὸς ἤτανε σκεπασμένος. Τὰ ἀεροπλάνα ἤγοῦσαν πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας. Ἡ ὅλλισσα βούιζε ἀντίστατη λίγα ἥμματα πιὸ κεῖ. Τὰ μάτια τῶν καθηγητῶν ἤσαν βουρκωμένα καὶ τὰ κορίτσια συνδέευαν τὴν ἀπαγγελία τῆς προσευχῆς μὲ ἀναφυλλητά. "Αμα τέλειωσε ἡ προσευχὴ, ὁ ἀμίλητος, ὡς τὴν ὥρα, Γυμνασιάρχης μας, κάλεσε τὰ παιδιὰ νὰ πλησιασουν κοντά. Θὰ τοὺς μιλοῦσε κι' ἡ βουὴ τῆς θάλασσας καὶ τῶν ἀεροπλάνων σκάπαιζε τὴ φωνή του. Κανεὶς δὲν τοῦ τὸ εἶχε ὑποδείξει. Διαταγὲς σχετικὲς γιὰ ὁμιλίες Γυμνασιαρχῶν δὲν μᾶς εἴχανε δοθεῖ, κι' ὅμως κείνη ἡ σύντομη προσφώνηση, αὐθόρμητη καὶ συγκινημένη, φωνὴ ἐσωτερικῆς παρορμησης, ἔκαμε τὰ σκεπασμένα ἀναφυλλητὰ τῶν κορτισῶν νὰ γίνουν λυγμοὶ καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τῶν ἀγοριῶν νὰ γίνουν ἀσυγκράτητα ξεσπάματα. Προτοῦ τελειώσει τὴν τελευταία φράση : «... γιατὶ ἡ νίκη στεφανώνει πάντα καὶ μόνο, τοὺς ἀγῶνες τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς...», εἴχαν κιόλας ἀρχίσει τὰ παιδιὰ νὰ τσιγκουδοῦνε θοῦρα καὶ νὰ ζητωκραυγάζουν...

«...καὶ τώρα, παιδιά, ἀνεβαίνοντας ἡσυχα πάνω στὶς τάξεις σας, θὰ ἀναλάβετε τὴν ἐκκένωση τῶν τάξεων..»

Ὁ ἱερὸς σχολικὸς χῶρος, ποὺ ἀφτοῦ χτίστηκε, ἄκουε ἀπὸ τὰ στόματα μας λόγια, λόγια..., γιὰ τὴν ἀξία τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων, γιὰ τὰ ὅπλιὰ ἰδανικὰ τῆς Ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, γιὰ τὰ δεινὰ τῶν πολέμων.., θὰ γνάριζε τώρα τὶς ἀν, θεωρίες μας στὴν πράξη. Γ' ἄκακα κ' ἀγαθοερχὰ μας ἔιαιπλα : τὰ θρονίνα κ' οἱ πίνακες, οἱ χάρτες κ' οἱ εἰκόνες, οἱ διαθῆτες καὶ τὰ «συγκινωνοῦντα ἀγγεῖα», ποὺ τόσο μακρυὰ ζοῦνε ἀπὸ κάθε εἶδους ἀσχημία, κ' ὅπως χοῦνε μόνο γιὰ νὰ ὑπηρετοῦνε στὴν ὑπόθεση τοῦ πολιτισμοῦ, ἐκ-

Ἀλεξαντρινὰ ἐπιγράμματα

ΑΓΝΩΣΤΩΝ

Παλ. Ἀνθ., V. 26

Εἰτε μ' ὁλομαυρα μαλλιὰ, βασίλισσά μου, σ' εἶδα
νὰ λάμπεις εἴτε μὲ ξανθὲς μποῦκλες, τὸ ἴδιο πάντα
ἡ χάρη σοῦ εἶν' ἀστραφτερή. Κι' ὅταν ἀκόμα ἀσπρίσουν
αὐτὲς οἱ τρίχες, ὁ Ἔρωτας λέω δὲ θὰ τὶς ἀφήσει.

Παλ. Ἀνθ, V, 84

Ρόδο ἂς γινόμουν πορφυρὸ, νὰ μ' ἔπαιρνες στὸ χέρι
καὶ τὰ χνοάτα στήθεια σου νὰ μοῦδινες γιὰ δῶρο.

Παλ. Ἀνθ., V, 98

Στὴν πλάτη βάλ' τὰ τόξα σου καὶ τράβα νἀφρεις ἄλλο σημάδι, Κύπρη' ποὺ ἔχω γὼ μεριὰ νὰ μὲ λασθῶσεις;

Παλ. Ἀνθ., V, 142

Ποιὸς ξεπεριάει, ὁ στέφανος τοῦ Διονυσίου ἢ ὁ ἴδιος
ρόδο, τὸ στέφανο; Φαρῶ πὼς ὄχι τὸ στεφάνι.

Παλ. Ἀνθ., V, 304

"Αγουρη δὲ μὲ δέχτηκες, μ' ἀπόδιωξες σταφίλι'.
λίγη σταφίδα τώρα κἀν δέξου νὰ δοκιμάσω.

Παλ. Ἀνθ., V, 310

Στὸ ἴδιο πετράδι: ἡ τελετὴ λάμπει τοῦ Τάκχου, πλῆθος
μορφές, κι 'Ερώτων φτερωτῶν χορὸς ἀποῦ τρυγάνε. (1)

(1) Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο περιγράφει δυὸ σκηνὲς ποὺ φαίνεται πὼς εἶταν σκαλισμένος ἀπάνω σὲ δακτυλιόδοπετρα ἢ σὲ κάτι ἀνάλογο. Ἴσκαρος εἶναι ἐπωνυμία τοῦ Βάκχου.

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ

Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.

Οὐώλτ Οὐίτμαν

Κρότοι τυμπάνων

Μεταφρ. ΓΙΑΝΝΗ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ

"Ὦ ὁκερσχη! "Ὦ Μανχάτταν ἀγαπημένη μου, ποὺ ὅμοια σου δὲν εἶναι
"Ὦ ἡ πιὸ γενναία ἐσὺ στὴν κρίσιμη ὥρα τοῦ κινδύνου! "Ὦ πιὸ τρελὴ
κι' ἀπὸ τὸ χάλυβα!

Πῶς χύμηξες — πῶς πέταξες μὲ χέρι ἀδιάφορο τὸ ντοῦμα τῆς εἰρήνης
Πῶς ἄλλαξεν ἡ μαλακιὰ σου μουσικὴ κι' ἀκούστηκαν στὴ θέση τῆς
σουραύλια καὶ ταμπούλα.

Πῶς χύθηκες στὸν πόλεμο (σὰν προανάκρουσμα τοῦτο μᾶς χρειάζεται,
τραγοῦδι τῶν στρατιωτῶν),

Πῶς τῶν τυμπάνων οἱ κρότοι τῆς Μανχάτταν ἤσαν ἡ προπόνηση.

Σαράντα χρόνια ἔθλεπα στὴν πόλη μου παράτες στρατιωτικές,
Σαράντα χρόνια τοῦτη ἡ θέα, ὅταν ἀξάφνου ἡ ἄνασσα ἡ βουερὴ καὶ
γόνιμη αὐτὴ πόλη,

Ἀκοίμητη ἀνάμεσα στὰ πλοῖα της, στὰ σπίτια της καὶ στ' ἀλογάριασα τὰ πλούτια της,

Μὲ τὸ μιλλιοῦνι τῶν παιδιῶν της γύρω της, ἀξάφνου,
Μέσ' στὴν καρδιὰ τῆς νύχτας, μὲ τὸ μήνυμα τοῦ νότου,

Ἀγριεμένη χτύπησε μὲ τὴ γροθιὰ σφιγμένη τὸ λιθόστρωτο.

"Ενα ἠλεχτρικὸ τράνταγμα, ἡ νύχτα τὸ ἄδραξε.

"Ὡς τὴν αὐγή, ποὺ ἡ κυψέλη μας μὲ βουητὸ ἀπειλητικό, ἐξέρασε
τὶς μυριάδες τῆς,

Ἀπὸ τὰ σπίτια τότε κι' ἀπὸ τ' ἀργαστήρια κι' ἀπὸ τὶς πόρτες ὅλες,
Θρασομανώντας, χύμηξαν, καὶ νὰ ἡ Μανχάτταν πάνοπλη.

Στοὺς κρότους τῶν τυμπάνων στοὺς γοργόθυμους,
Τρέχουν οἱ νέοι κι' ἁρματώνονται,
οἱ μαστόροι πιάνουν τὸ τουφέκι (τὸ μιστρί

ΕΡΣΚΙΝ ΚΩΛΝΙΓΟΥΕΛ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΑ ΚΑΠΝΟΤΟΠΙΑ

(Βιβλίο 8ο)

ΜΕΤΑΦΡ. ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ Τοῦ κ. Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

9.

65. Ὁ Δικαίας, ὁ γιὸς τοῦ Θεοκύδη, Ἀθηναῖος ἐξόριστος ποὺ εἶχε θέση ἐξαιρετική κοντὰ στοὺς Μήδους ἐκεῖνον τὸν καιρό, καθώς ἡ Ἀττική ποὺ τὴν εἶχαν ἀφήσει οἱ Ἀθηναῖοι ἔρημη κουρσευόταν ἀπὸ τὸ πεζικὸ τοῦ Ξέρξη, διηγήθηκε πὼς τοῦ ἔτυχε τότε νἀναι μαζὶ μὲ τὸ Λακεδαιμόνιο Ἀημάρατο(1) στὸ Θριάσιο πεδίο(2) καὶ εἶδαν ἕναν κουρνιαχτὸ ποὺ ρχόταν ἀπ' τὴν Ἐλευσίνα σὰ νὰ βάδιζαν τριάντα χιλιάδες νοματοι καὶ παρατάνανο. Κι ἐνῶ θιαμαίνοναν ἀπὸ τί λογῆς ἀνθρώπους νἀβγαινε ὁ κουρνιαχτός, ἄξαφνα ἄκουσαν φωνὴ καὶ τοῦ φάνηκε πὼς ἡ φωνὴ ἐκεῖνη εἶταν ὁ ἀπόκρυφος ὕμνος τοῦ Βακχου. Ὁ Ἀημάρατος, μὴν ἔχοντας ἰδέα ἀπὸ τὰ ἱερὰ ποὺ τελοῦνταν στὴν Ἐλευσίνα, τὸν ρώτησε τί εἶταν ἐκεῖνα ποὺ ἀντηχοῦσε. Κι ὁ ἄλλος ἀποκρίθηκε: «Ἀημάρατε, δὲ μπορεῖ παρὰ μεγάλη συφορὰ νὰ βρεῖ τὸ στρατὸ τοῦ βασιλιᾶ. Εἶναι ὁλοφάνερο, μιὰ ποὺ ἔμεινε ἔρημη ἡ Ἀττική, πὼς αὐτὸ ποὺ ἀκούγεται ἐν' ἀπὸ θεοῦ κι ἔρχεται ἀπ' τὴν Ἐλευσίνα, γιὰ ἐνίσχυση τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων τους. Κι ἂν πέσει ὁ κουρνιαχτὸς κατὰ τὴν Πελοπόννησο, θὰ κιντυνέψει ὁ βασιλιὰς ὁ ἴδιος καὶ ὁ στρατός του ὁ στεριανός. Ἂν τραυθεῖ ὅμως πρὸς τὰ καράβια τῆς Σαλαμίνας, ὁ βασιλιὰς κιντυνεύει νὰ χάσει τὸ στόλο του. Αὐτὴ ἡ γιορτὴ γίνεται ἀπ' τοὺς Ἀθηναίους κάθε χρόνο στ' ἄνομα τῆς Μητέρας καὶ τῆς Κόρης(3), κι ὁποιος θέλει ἀπ' τοὺς Ἀθηναίους ἢ τοὺς ἄλλους "Ελληνες εἰσάγεται στὰ μυστήριά της. Καὶ τὸν ὕμνο π' ἀκοῦς σ' αὐτὴ τὴ γιορτὴ τὸν τραγουδοῦν.

Κι ὁ Ἀημάρατος ἀποκρίθηκε σ' αὐτά: «Ξώπα καὶ σὲ κανέναν ἄλλο νὰ μὴν ξεστομίσεις αὐτὸν τὸ λόγο, γιατὶ ἂν τὰ λεγόμενά σου τοῦτα φτάσουν ἴσσιμε τὸ βασιλιᾶ, θὰ χάσεις τὸ κεφάλι σου καὶ μὴ' ἐγὼ μήτε κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ μπορέσουμε νὰ σὲ γλυτώσουμε. Κάτσε ἥσυχα, λοιπόν, κι ὅσο γιὰ τὸ στρατὸ ἔχουν τὴν ἔγνοια τοῦ οἱ θεοί». Ἔτσια συμβουλὴ τοῦ ἔδωσε κεῖνος. Στὸ μετταξὺ ἀπὸ τὸν κουρνιαχτό, πρὸς τὸ μέρος τῆς φωνῆς, γίνηκε ἕνα σύγνεφο ποὺ σηκώθηκε ψηλὰ καὶ τράβηξε κοτὰ τὴ Σαλαμίνα, στὸ στόλο τῶν Ἑλλήνων. "Ετσι εἶ δυὸ ἐκεῖνοι ἀνθρωποι προεισδοκιθήκαν πὼς τὸ ναυτικὸ τοῦ Ξέρξη μέλλοταν νὰ ἐξολοθρευτεῖ. Αὐτὰ μολογοῦσε ὁ Δικαίας ὁ γιος τοῦ Θεοκύδη, ἀνταφέρνταις γὰς ἐμάρτυρα τὸ Ἀημάρατο καὶ ἄλλους.

66. "Οσοι ὑπηρετοῦσανε στὸ ναυτικὸ τοῦ Ξέρξη, ἀφοῦ εἶδαν τὸ χαλασμὸ τῶν Λακεδαιμονίων(4), διάθηκαν ἀπὸ τὴν Τραχίνα· στὴν "Ιστιαια κι ἀφοῦ σταματήσαν τρεῖς μέρες ἐκεῖ συνέχισαν τὸ ταξίδι τους μέσα τοῦ Εὐρίπου κι ὕστερ' ἀπὸ τρεῖς ἄλλες ἡμέρες ἔφτασαν στὸ Φάληρο(5). Καθὼς νομίζω ἐγώ, ἐκεῖνοι ποὺ πατήσαν τὴν Ἀθήνα, τόσο ἀπὸ στερεὶ ὅσο κι ἀπὸ θάλασσα, δὲν εἶταν λιγότερα ἀπ' ὅσους εἶχαν ὁρίσει στὴ Σηπιάδα καὶ στὴν Θερμοπύλες. Ὁ Δημάρατος, μὴν ἔχοντας ἰδέα ἀπὸ τὰ ἱερὰ ποὺ τελοῦνταν στὴν Ἐλευσίνα, τὸν ρώτησε τί εἶταν ἐκεῖνα ποὺ ἀντηχοῦσε. Κι ὁ ἄλλος ἀποκρίθηκε: «Ἀημάρατε, δὲ μπορεῖ παρὰ μεγάλη συφορὰ νὰ βρεῖ τὸ στρατὸ τοῦ βασιλιᾶ. Εἶναι ὁλοφάνερο, μιὰ ποὺ ἔμεινε ἔρημη ἡ Ἀττική, πὼς αὐτὸ ποὺ ἀκούγεται ἐν' ἀπὸ θεοῦ κι ἔρχεται ἀπ' τὴν Ἐλευσίνα, γιὰ ἐνίσχυση τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων τους. Κι ἂν πέσει ὁ κουρνιαχτὸς κατὰ τὴν Πελοπόννησο, θὰ κιντυνέψει ὁ βασιλιὰς ὁ ἴδιος καὶ ὁ στρατός του ὁ στεριανός. Ἂν τραυθεῖ ὅμως πρὸς τὰ καράβια τῆς Σαλαμίνας, ὁ βασιλιὰς κιντυνεύει νὰ χάσει τὸ στόλο του. Αὐτὴ ἡ γιορτὴ γίνεται ἀπ' τοὺς Ἀθηναίους κάθε χρόνο στ' ἄνομα τῆς Μητέρας καὶ τῆς Κόρης(3). κι ὁποιος θέλει ἀπ' τοὺς Ἀθηναίους ἢ τοὺς ἄλλους "Ελληνες εἰσάγεται στὰ μυστήριά της. Καὶ τὸν ὕμνο π' ἀκοῦς σ' αὐτὴ τὴ γιορτὴ τὸν τραγουδοῦν.

Κι ὁ Δημάρατος ἀποκρίθηκε σ' αὐτά: «Ξώπα καὶ σὲ κανέναν ἄλλο νὰ μὴν ξεστομίσεις αὐτὸν τὸ λόγο, γιατὶ ἂν τὰ λεγόμενά σου τοῦτα φτάσουν ἴσσιμε τὸ βασιλιᾶ, θὰ χάσεις τὸ κεφάλι σου καὶ μὴ' ἐγὼ μήτε κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ μπορέσουμε νὰ σὲ γλυτώσουμε. Κάτσε ἥσυχα, λοιπόν, κι ὅσο γιὰ τὸ στρατὸ ἔχουν τὴν ἔγνοια τοῦ οἱ θεοί. Ἔτσια συβουλὴ τοῦ ἔδωσε κεῖνος. Στὸ μετταξὺ ἀπὸ τὸν κουρνιαχτό, πρὸς τὸ μέρος τῆς φωνῆς, γίνηκε ἕνα σύγνεφο ποὺ σηκώθηκε ψηλὰ καὶ τράβηξε κοτὰ τὴ Σαλαμίνα, στὸ στόλο τῶν Ἑλλήνων. "Ετσι εἶ δυὸ ἐκεῖνοι ἀνθρωποι προεισδοκιθήκαν πὼς τὸ ναυτικὸ τοῦ Ξέρξη μέλλοταν νὰ ἐξολοθρευτεῖ. Αὐτὰ μολογοῦσε ὁ γιος τοῦ Θεοκύδη, ἀνταφέρνταις γὰς μάρτυρα τὸ Ἀημάρατο καὶ ἄλλους.

67. "Οσοι ὑπηρετοῦσανε στὸ ναυτικὸ τοῦ Ξέρξη, ἀφοῦ εἶδαν τὸ χαλασμὸ τῶν Λακεδαιμονίων(4), διάθηκαν ἀπὸ τὴν Τραχίνα· στὴν "Ιστιαια κι ἀφοῦ σταματήσαν τρεῖς μέρες ἐκεῖ συνέχισαν τὸ ταξίδι τους μέσα τοῦ Εὐρίπου κι ὕστερ' ἀπὸ τρεῖς ἄλλες ἡμέρες ἔφτασαν στὸ Φάληρο(5). Καθὼς νομίζω ἐγώ, ἐκεῖνοι ποὺ πατήσαν τὴν Ἀθήνα, τόσο ἀπὸ στερεὶ ὅσο κι ἀπὸ θάλασσα, δὲν εἶταν λιγότερα ἀπ' ὅσους εἶχαν ὁρίσει Σηπιάδα καὶ Θερμοπύλες. Ὁ Δημάρατος, μὴν ἔχοντας ἰδέα ἀπὸ τὰ ἱερὰ ποὺ τελοῦνταν στὴν Ἐλευσίνα, τὸν ρώτησε τί εἶταν ἐκεῖνα ποὺ ἀντηχοῦσε. Κι ὁ ἄλλος ἀποκρίθηκε: «Ἀημάρατε, δὲ μπορεῖ παρὰ μεγάλη συφορὰ νὰ βρεῖ τὸ στρατὸ τοῦ βασιλιᾶ. Εἶναι ὁλοφάνερο, μιὰ ποὺ ἔμεινε ἔρημη ἡ Ἀττική, πὼς αὐτὸ ποὺ ἀκούγεται ἐν' ἀπὸ θεοῦ κι ἔρχεται ἀπ' τὴν Ἐλευσίνα, γιὰ ἐνίσχυση τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων τους. Κι ἂν πέσει ὁ κουρνιαχτὸς κατὰ τὴν Πελοπόννησο, θὰ κιντυνέψει ὁ βασιλιὰς ὁ ἴδιος καὶ ὁ στρατός του ὁ στεριανός. Ἂν τραυθεῖ ὅμως πρὸς τὰ καράβια τῆς Σαλαμίνας, ὁ βασιλιὰς κιντυνεύει νὰ χάσει τὸ στόλο του. Αὐτὴ ἡ γιορτὴ γίνεται ἀπ' τοὺς Ἀθηναίους κάθε χρόνο στ' ἄνομα τῆς Μητέρας καὶ τῆς Κόρης(3). κι ὁποιος θέλει ἀπ' τοὺς Ἀθηναίους ἢ τοὺς ἄλλους "Ελληνες εἰσάγεται στὰ μυστήριά της. Καὶ τὸν ὕμνο π' ἀκοῦς σ' αὐτὴ τὴ γιορτὴ τὸν τραγουδοῦν.

Κι ὁ Δημάρατος ἀποκρίθηκε σ' αὐτά: «Ξώπα καὶ σὲ κανέναν ἄλλο νὰ μὴν ξεστομίσεις αὐτὸν τὸ λόγο, γιατὶ ἂν τὰ λεγόμενά σου τοῦτα φτάσουν ἴσσιμε τὸ βασιλιᾶ, θὰ χάσεις τὸ κεφάλι σου καὶ μὴ' ἐγὼ μήτε κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ μπορέσουμε νὰ σὲ γλυτώσουμε. Κάτσε ἥσυχα, λοιπόν, κι ὅσο γιὰ τὸ στρατὸ ἔχουν τὴν ἔγνοια τοῦ οἱ θεοί. Ἔτσια συβουλὴ τοῦ ἔδωσε κεῖνος. Στὸ μετταξὺ ἀπὸ τὸν κουρνιαχτό, πρὸς τὸ μέρος τῆς φωνῆς, γίνηκε ἕνα σύγνεφο ποὺ σηκώθηκε ψηλὰ καὶ τράβηξε κοτὰ τὴ Σαλαμίνα, στὸ στόλο τῶν Ἑλλήνων. "Ετσι εἶ δυὸ ἐκεῖνοι ἀνθρωποι προεισδοκιθήκαν πὼς τὸ ναυτικὸ τοῦ Ξέρξη μέλλοταν νὰ ἐξολοθρευτεῖ. Αὐτὰ μολογοῦσε ὁ γιος τοῦ Θεοκύδη, ἀνταφέρνταις γὰς μάρτυρα τὸ Ἀημάρατο καὶ ἄλλους.

68. Καθὼς ὁ Μαρδόνιος περνῶντας γύρω-γύρω ἄρχισε νὰ τοὺς ρωτάει πρωτομιλώντας τοῦ Σιδώνιου, ὅλοι οἱ ἄλλοι συμφωνῆσαν μὲ τὴ ννώμη ἐκεινοῦ, παρακινώντας νὰ γίνει ἡ ναυμαχία. Μονάχα ἡ Ἀρτεμισία(10) ἀπάντησε μ' αὐτάτ' εἶπε ἀπὸ μέρος μου, Μαρδόνιε, στὰ βασιλικά σου τὰ λέω τὰ ἑξῆς: Ἀφοῦ δὲν ἀποδειχτηκα καὶ τόσο ἀνίκανη στὶς γύρω ἀπὸ τὴν Εὔβοια ναυμαχίες οὔτε κατόρθωσα ἐκεῖ λιγότερα ἀπ' τοὺς Ἕλλους, εἶναι δίκαιο, ἀσθένη μου, νὰ διατυπώσω τὴ γνώμη μου κι ἐγώ, τὴ τί φρονῶ πὼς εἶναι συμφερότερο γιὰ τὴν ὑπόθεσή σου. Σοῦ λέω λοιπὸν τὰ ἑξῆς, νὰ λυτηθεῖς τὰ πλοῖα σου καὶ νὰ μὴν κάμεις ναυμαχία· γιατὶ οἱ ἄντρες τοῦτοι δὲν εἶναι τόσο ἀνώτεροι στὴ θάλασσα ἀπὸ τοὺς δικούς σου ὅσο οἱ ἄντρες γενικὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες. Καὶ τὶς ἀνάγκη, σώνει καὶ καλά, νὰ ἐκτεθεῖς στὸν κίντυνο μιᾶς νέας ναυμαχίας; Δὲν ἔχεις δική σου τὴν Ἀθήνα, ποὺ γι' αὐτὴν ἀποφάσισες τὴν ἐκστρατεία, δὲν ἔχεις δική σου καὶ τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα; Κανένας πιὰ δὲ στέκει ἐμπόδιο μπροστά σου· ὅσοι σοῦ ἀντιστάθηκαν, βρῆκαν τὸ τέλος ποὺ τοὺς ταίριαζε. Καὶ πῶς, νομίζω ἐγώ, θὰ διαμορφωθεῖ γιὰ τοὺς ἀντιπάλους ἡ κατάσταση, θὰ σοῦ τὸ ἐκθέσω ἀμέσως. "Αν βὲ βιαστεῖς νὰ κάμεις ναυμαχία καὶ κρατήσεις τὰ πλοῖα σου ἐδῶ, μένοντας κοντὰ στὴ στεριά ἢ καὶ τραβώντας ὡς τὴν Πελοπόνησο, εὔκολα θὰ πετύχεις αὐθέντη μου, τοὺς σκοποὺς ποὺ σὲ φέραν στὴν Ἑλλάδα, Γιατὶ οἱ "Ελληνες δὲ μποροῦν νὰ βαστάξουνε πολὺν καιρό, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἀναγκάσεις γὰ σκορπίσουν καὶ καθένας θὰ φύγει πρὸς τὸ μέρος του. Οὔτε τρόφιμα ὑπάρχουν, ἀλήθεια, τοῦτος μαθαίνω, σ' αὐτὸ τὸ νησί(11) οὔτε εἶναι πιθανὸ, ἂν ἐσὺ ὁδηγήσεις στὴν Πελοπόνησο τὸ πεζικὸ σου νὰ βαθεῖουν ἀτάφιχα ἐδῶ ὁ ἐσοι ἀπ' αὐτοὺς ἤρθαν σπέκιες, οὔτε θὰ ἔχουν τὴ διάθεση νὰ ναυμαχήσουν γιὰ ὑπεράσπιση τῆς Ἀθήνας. Ἂν ὅμως βιαστεῖς νὰ δώσεις ἀμέσως ναυμαχία, φοβάμαι μήπως τὸ ναυτικὸ, παθαίνοντας ζημιὰ τὸ ἴδιο, βλαφεῖ καὶ τὸ πεζικό. Ἐπιπλέον βασκ κι ἐτοῦτο τὸ μυαλό σου, βασιλιά, πὼς οἱ ἐνάρετοι ἀνθρωποι ἔχουν τὶς περισσότερες φορὲς κακοὺς ὑπηρέτες, ἐνῶ οἱ κακοὶ ἐνάρετους. Ἔσὶ λοιπὸν, ποὺ εἶσαι ὁ καλύτερος ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, ἔχεις δούλους κακούς, ποὺ ἀνομάζονται κιόλας μὲ τ' ὀνομα τῶν συμμάχων, Αἰγύπτιοι καὶ Κύπριοι καὶ Κίλικες καὶ Παμφύλοι, ποὺ κανένα δρελας δὲν ἔχεις ἀπ' αὐτούς.

69. Σὰν ἔδωσε ἡ Ἀρτεμισία σὰ Μαρδόνιο τὴν ἀπάντηση αὐτή, ὅσοι τὰ εἶχανε καλὰ μαζί της περάσανε γιὰ δυστύχημα τὰ λόγια της ἀπὸ φόβο μὴν πάθει κανένας κακὸ ἀπὸ τὸ βασιλιά. ἐπειδὴ δὲν ἤθελε τὸν ἄθρωπο νὰ ναυμαχήσει. Ὁ σοι ὅμως τὴ ζηλεύανε καὶ τὴν ἀντιπαθοῦσαν, γιατ' εἶχε τὶς καλύτερες τιμὲς ἀνάμεσα σὲ ὅλους τοῦς συμμάχους, εὐχαριστιοῦνταν μὲ τὴ ἀπόκρισή της ποὺ θὰ τὴς ἔφερνε, ὅπως νόμιζαν, καταστροφή. Ὅταν διαβιβάστηκαν οἱ γνώμες τῶν ἀρχηγῶν στὸν Ξέρξη, τοῦ ἄρεσε ὑπερβολικὰ ἡ πρόταση τῆς Ἀρτεμισίας καὶ θεωρώντας την ἀπὸ πρὶν πολὺ ἄξια τὴν παινοῦσε. πολὺ περισσότερο τώρα. Μολαταῦτα διάτταξε νὰ ἐφαρμοστεῖ ἡ θέληση τῆς πλειοψηφίας, παρπαλαυτμένος ἀπὸ τὴν ἐπεθαίνεις. Ἀλλὰ οἱ νέγροι ὁρίσκουν πάντα ἕναν τρόπο γιὰ νὰ σκοτωθοῦνε. Ἡ φυσικὰ, εἶπε ὁ Ντιοὺν. Ποτέ μου δὲν εἶχα πάει τόσο μακρυὰ. Ἡ χώρα ἐκεῖ κάτου εἶναι πολὺ ὡραία.

—Γιατὶ δὲν πήγατε στὴν Ὠγκάστα; ρώτησε ὁ Ζήτερ. Εἴχατε φτάσει ὡς τὴ διασταύρωση τῶν δρόμων. Κι ἔλεγα μέσα μου πὼς θέλατε σιγουρὰ νὰ πᾶτε στὴν Ὠγκάστα...

—Δὲν πήγαμε ἀπὸ κεῖ, εἶπε ὁ Ντιοὺν. Πήραμε τὴν ἄλλη κατεύθυνση τοῦ Μάκ Κόῦ. Καὶ πραγματικὰ πήγαμε στὸ Μάκ Κόῦ.

Ὁ Ζήτερ στάθηκε μπρὸς στὸ σωτοκίντο καὶ ἄλθλεψε νὰ τὸ κοτάζει. Ὁ Ντιοὺν κατέβηκε κι ἔπαψε γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ χτυπάει τὰ χλόν.

—Θεὲ καὶ Κύριε! εἶπε ὁ Ζήτερ. Τι κάματε δῶ πέρα;

"Εβειχε τὸ φτερὸ καὶ τὸ φάρο ἀπ' τὴ δεξιὰ πλευρά. "Ολοι ἔπεφαν τὰ ν' ἀποθευμάζουν, τ' αὐτοκίντο καὶ μαζεύτηκαν γύρω ἀπ' τὸ κατό. Τὸ φτερὸ εἶταν στρυμωμένο καὶ ξεχρβαλωμένο, σὲ σημεῖο ποὺ πίστευε κανεὶς πὼς εἶχε χτυπηθεῖ ἀπὸ πάνω μὲ καμμιὰ βαρειὰ, ἀπὸ κάποιον ποὺ ἤθελε νὰ δεῖ πόσο δυνατοῦσε. Δὲν ἀπόμενε πιὰ ἀπ' αὐτὸ παρὰ ἕνα κομμάτι σίδερο σταραβαμένο κι ἕνα ὀπάλεμμα ἠλεκτρικοῦ σύρματος. Τὸ φτερὸ εἶχε συντριφεῖ ὁλόκληρο πάνου στὸ κατό.

—"Ενα κάρρο τὰ ἔκαμε αὐτά, εἶπε ὁ Ντιοὺν. Ἂν δὲν εἶχε κοιμηθεῖ ἀπάνου στὸ κάρρο, τοῦ δὲ τὰ παθαίνομε αὐτό. Κοιμόταν ...σὰν ἕνα κούτσουρο, ἴσαμε τὴ στιγμὴ ποὺ ξύπεφτε πέφτοντας μὲς στὸ χαντάκι.

—Δὲ θὰ πληγώθηκε σοβαρά; ρώτησε ὁ Ζήτερ.

—"Οσο γι' αὐτὸ δὲν ξέρω τίποτε, εἶπε ὁ Ντιοὺν. "Οταν ξαναφύγαμε, ἀρισκόταν πάντα μέσα στὸ χαντάκι. Τὸ κάρρο ἀναποδογύρισε ἀπάνω του καὶ τὸν πλάκωσε. Εἶχε τὰ μάτια του ἀνοιχτά, μὰ δὲ μπόρεσα νὰ τοῦ φαίνω ἀπὸ μιὰ λέξη. Ἐμοιαζε σὰν πεθαμένος.

—Αὐτοὶ οἱ νέγροι ὁρίσκουν πάντα ἕναν τρόπο γιὰ νὰ σκοτωθοῦνε. Δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀγάλει πέρα μπρός τὸ πρωϊνὸ ἀπὸ μὲς τὴ μαγεμένη χώρα ἐκεῖ κάτου εἶναι πολὺ ὡραία.

—Γιατὶ δὲν πήγατε στὴν Ὠγκάστα; ρώτησε ὁ Ζήτερ. Εἴχατε φτάσει ὡς τὴ διασταύρωση τῶν δρόμων. Κι ἔλεγα μέσα μου πὼς θέλατε σιγουρὰ νὰ πᾶτε στὴν Ὠγκάστα...

—Δὲν πήγαμε ἀπὸ κεῖ, εἶπε ὁ Ντιοὺν. Πήραμε τὴν ἄλλη κατεύθυνση τοῦ Μάκ Κόῦ. Καὶ πραγματικὰ πήγαμε στὸ Μάκ Κόῦ.

Ὁ Ζήτερ στάθηκε μπρὸς στὸ σωτοκίντο καὶ ἄλθλεψε νὰ τὸ κοτάζει. Ὁ Ντιοὺν κατέβηκε κι ἔπαψε γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ χτυπάει τὰ χλόν.

—Θεὲ καὶ Κύριε! εἶπε ὁ Ζήτερ. Τι κάματε δῶ πέρα;

"Εβειχε τὸ φτερὸ καὶ τὸ φάρο ἀπ' τὴ δεξιὰ πλευρά. "Ολοι ἔπεφαν τὰ ν' ἀποθευμάζουν, τ' αὐτοκίντο καὶ μαζεύτηκαν γύρω ἀπ' τὸ κατό. Τὸ φτερὸ εἶταν στρυμωμένο καὶ ξεχρβαλωμένο, σὲ σημεῖο ποὺ πίστευε κανεὶς πὼς εἶχε χτυπηθεῖ ἀπὸ πάνω μὲ καμμιὰ βαρειὰ, ἀπὸ κάποιον ποὺ ἤθελε νὰ δεῖ πόσο δυνατοῦσε. Δὲν ἀπόμενε πιὰ ἀπ' αὐτὸ παρὰ ἕνα κομμάτι σίδερο σταραβαμένο κι ἕνα ὀπάλεμμα ἠλεκτρικοῦ σύρματος. Τὸ φτερὸ εἶχε συντριφεῖ ὁλόκληρο πάνου στὸ κατό.

—"Ενα κάρρο τὰ ἔκαμε αὐτά, εἶπε ὁ Ντιοὺν. Ἂν δὲν εἶχε κοιμηθεῖ ἀπάνου στὸ κάρρο, τοῦ δὲ τὰ παθαίνομε αὐτό. Κοιμόταν ...σὰν ἕνα κούτσουρο, ἴσαμε τὴ στιγμὴ ποὺ ξύπεφτε πέφτοντας μὲς στὸ χαντάκι.

—Δὲ θὰ πληγώθηκε σοβαρά; ρώτησε ὁ Ζήτερ.

—"Οσο γι' αὐτὸ δὲν ξέρω τίποτε, εἶπε ὁ Ντιοὺν. "Οταν ξαναφύγαμε, ἀρισκόταν πάντα μέσα στὸ χαντάκι. Τὸ κάρρο ἀναποδογύρισε ἀπάνω του καὶ τὸν πλάκωσε. Εἶχε τὰ μάτια του ἀνοιχτά, μὰ δὲ μπόρεσα νὰ τοῦ φαίνω ἀπὸ μιὰ λέξη. Ἐμοιαζε σὰν πεθαμένος.

—Αὐτοὶ οἱ νέγροι ὁρίσκουν πάντα ἕναν τρόπο γιὰ νὰ σκοτωθοῦνε. Δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀγάλει πέρα μπρός τὸ πρωϊνὸ ἀπὸ μὲς τὴ μαγεμένη χώρα ἐκεῖ κάτου εἶναι πολὺ ὡραία.

—Γιατὶ δὲν πήγατε στὴν Ὠγκάστα; ρώτησε ὁ Ζήτερ. Εἴχατε φτάσει ὡς τὴ διασταύρωση τῶν δρόμων. Κι ἔλεγα μέσα μου πὼς θέλατε σιγουρὰ νὰ πᾶτε στὴν Ὠγκάστα...

—Δὲν πήγαμε ἀπὸ κεῖ, εἶπε ὁ Ντιοὺν. Πήραμε τὴν ἄλλη κατεύθυνση τοῦ Μάκ Κόῦ. Καὶ πραγματικὰ πήγαμε στὸ Μάκ Κόῦ.

Ὁ Ζήτερ στάθηκε μπρὸς στὸ σωτοκίντο καὶ ἄλθλεψε νὰ τὸ κοτάζει. Ὁ Ντιοὺν κατέβηκε κι ἔπαψε γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ χτυπάει τὰ χλόν.

—Θεὲ καὶ Κύριε! εἶπε ὁ Ζήτερ. Τι κάματε δῶ πέρα;

"Εβειχε τὸ φτερὸ καὶ τὸ φάρο ἀπ' τὴ δεξιὰ πλευρά. "Ολοι ἔπεφαν τὰ ν' ἀποθευμάζουν, τ' αὐτοκίντο καὶ μαζεύτηκαν γύρω ἀπ' τὸ κατό. Τὸ φτερὸ εἶταν στρυμωμένο καὶ ξεχρβαλωμένο, σὲ σημεῖο ποὺ πίστευε κανεὶς πὼς εἶχε χτυπηθεῖ ἀπὸ πάνω μὲ καμμιὰ βαρειὰ, ἀπὸ κάποιον ποὺ ἤθελε νὰ δεῖ πόσο δυνατοῦσε. Δὲν ἀπόμενε πιὰ ἀπ' αὐτὸ παρὰ ἕνα κομμάτι σίδερο σταραβαμένο κι ἕνα ὀπάλεμμα ἠλεκτρικοῦ σύρματος. Τὸ φτερὸ εἶχε συντριφεῖ ὁλόκληρο πάνου στὸ κατό.

—"Ενα κάρρο τὰ ἔκαμε αὐτά, εἶπε ὁ Ντιοὺν. Ἂν δὲν εἶχε κοιμηθεῖ ἀπάνου στὸ κάρρο, τοῦ δὲ τὰ παθαίνομε αὐτό. Κοιμόταν ...σὰν ἕνα κούτσουρο, ἴσαμε τὴ στιγμὴ ποὺ ξύπεφτε πέφτοντας μὲς στὸ χαντάκι.

—Δὲ θὰ πληγώθηκε σοβαρά; ρώτησε ὁ Ζήτερ.

—"Οσο γι' αὐτὸ δὲν ξέρω τίποτε, εἶπε ὁ Ντιοὺν. "Οταν ξαναφύγαμε, ἀρισκόταν πάντα μέσα στὸ χαντάκι. Τὸ κάρρο ἀναποδογύρισε ἀπάνω του καὶ τὸν πλάκωσε. Εἶχε τὰ μάτια του ἀνοιχτά, μὰ δὲ μπόρεσα νὰ τοῦ φαίνω ἀπὸ μιὰ λέξη. Ἐμοιαζε σὰν πεθαμένος.

—Αὐτοὶ οἱ νέγροι ὁρίσκουν πάντα ἕναν τρόπο γιὰ νὰ σκοτωθοῦνε. Δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀγάλει πέρα

"ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ"

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Γιὰ ἕνα χρόνο Δραχ. 190
Γιὰ ἕξη μῆνες » 100
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
Γιὰ ἕνα χρόνο Λίρα 1

Ὑπεύθυνος Διευθυντὴς
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
Σαμάρα 6.

Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου
ΣΩΤ. ΛΑΜΜΑΚΟΣ
(Πρεβέζης 96)

Γιὰ τὸ περιεχόμενο κάθε διοφωνίσεων τὸ σύν. Γ.Δ δὲν ἔχουν κομμὶ εὐθύνη.

Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ ὄχι, δὲν ἐπιστρέφονται.

Κάθε ἐμπόκσιμα πρὸς τὸ περιοδικὸ ν' ἀπευθύνεται στὸν κ. Ἀντώνιον Νικολόπουλον.

—Ἡ νεοελληνικὴ ποίηση στὸ ραδιοφωνικὸ μας σταθμό.

Ἀπὸ τὴν περασμένη ἑβδομάδα ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς Ἀθηνῶν κοιλιέρασε στὸ πρόγραμμά του τὴν ὅρα «Νεοελλήνων Ποιητῶν», ποὺ θ' ἀκούστει κάθε Τετάρτη καὶ ποὺ τὴν ἀνάλαβε ὁ γνωστὸς ἀκτιφιλότης καὶ συνεργάτης μας κ. Σκαρ. Καραντινός.

Ἡ Διεύθυνση τῆς Ραδιοφωνίας, μὲ τὴν ἀρίεφση ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ποίηση, συμπληρώνει μιὰ ἐλλειψὴ τοῦ προγράμματός της, μὲ τὴν ἀνάθεση δὲ τῆς ὥρας στὸν κ. Καραντινό, ποὺ τόσο ἔχει ἀσχολήθεί μὲ τὰ ζυγήματα τῆς τέχνης καὶ τῆς αἰσθητικῆς τοῦ ἑνιαχνοῦ Λόγου, ἐξασφαλίζει ἐπὶ αὐτῆς τὸν καλλίτερο τρόπο τῆς ἐξυπηρέτησης τῆς ὥρας αὐτῆς.

Ἡ πρώτη ἑκατομβὴ τῆς παρουσιάνεις Τετάρτης ἀφιερώθηκε ἀπὸ τὸν κ. Καραντινὸ στὴν Πατρίδα καὶ τὸν ἀγώνα ποὺ κάνει τώρα. Τὴν ἐρχόμενη Τετάρτη θὰ κάμει εἰσήγησή γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ ἀπαγγέλλονται τὰ ποιήματα, ποὺ θὰ τὴν διανθίσει· μὲ στίχους Βαλαωρίτη, Μαβίλη Παλαμᾶ, Καβάφη, Σικελιανὸ, Μπακᾶ, Σκίπη κ. ἄ. καὶ ποὺ συνιστοῦμε νὰ τὴν ἀκοῦσουν ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ποίηση.

— Διορθώσεις

Στὸ πρῶτο ἀπ' τὰ δυὸ σονέττα τοῦ κ. Παναγιώτη Κανελλόπουλου, ποὺ δημοσιεύφαμε στὸ προηγούμενο φύλλο, τυπώθηκα λαθεμένα ἕνας στίχος ποὺ εἶναι ἀνάγκη νὰ διορθωθεῖ, γιατὶ ἄλλαζε τὸ νόημα. Ἐ-τοι οἱ στίχοι:

Δὲν πάγοσε ὅσα χρόνια κι' ἂν π ε ρ ά σ α γ ν.

"Οσοι τὸ χόσαν—ὄχι, δὲν τὸ χάσαν.

Νὰ διαβαστοῦν ὀσστά:

Δὲν πάγοσε ὅσα χρόνια κι' ἂν π ε ρ ά σ α γ ν.

"Οσοι τὸ χόσαν—ὄχι, δὲν τὸ χάσαν.

Ἐπίσης στὸ ἄρθρο τοῦ συνεργάτη μας Σένου Ξενίτα, τὸ καταχωρημένο στὴν θη σελίδα τοῦ περασμένου φύλλου σημειώθηκαν οἱ ἀκόλουθες τυπογραφικὲς ἀβλεψίες:

Στὴν ἐπικεφαλίδα: ἀντὶ «δὲν τοὺς μοιάζουμε — δὲν τοὺς χειαζόμενε. Στὴ στήλη 1. στίχ. 13 ἀντὶ «σείλνω» — στεῖλω. Στὴ στήλη 1 στ. 44 ἀντὶ «ἀφεγγιτικὴ»—ἀνεφγιτικὴ. Στὴ στήλη 1 στίχ. 50. ἀντὶ «ἀντιλήγεται — ἀντελήγθηκα. Στὴ στήλη 2, στίχ. 15, ἀντὶ «τέτοιες»—μὲ τέτοιες. Στὴ στήλη 2, στίχ. 34 ἀντὶ «κατάφερνε»— κατάφερε.

—Ἀλληλογραφία

Κ. ΚΑΒΕΡΝΤΖΗΝ. — Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ ἐνδυνάνεστε πρὸς τὸ περιοδικὸ μας καὶ γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῶν κόπων μας. Ἡ φυσιολατρικὴ παρίγορή σας ὅμως εἶναι πολὺ σύντομη κα

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4
ΤΗΛΕΦ. 30-297

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ, Περίοδος Β'
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΕΣ 4
ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 207

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ

Διήγημα τοῦ Δωδεκανήσιου κ. ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΓΚΛΗ

Ἡ μεγάλη ψυχὴ τῆς λάγνας Ἀνατολῆς, ὁ ἥλιος, ξύπνησε, τανύστηκε, ἔσπρωξε δυνατὰ πίσω τὸ χρυσόφλογο κεφάλι του καὶ πρόβαλε γελαστὸς κάτω κεῖ στὸν ἀπέραντο ὁρίζοντα. Οἱ ἀμμώδικες, ξερόστεγνες πεδιάδες τῆς Ἀφρικῆς νοιώσανε τὸ χάδεμά του καὶ νετρίχιασαν. Τὰ ἰσκερὰ δέντρα γοργόπαιξαν τὰ φύλλα τους καὶ χαχάνισαν καὶ οἱ δροσοσταλίδες κυλήσανε ἀπὸ τόνα φύλλο στ' ἄλλο.

Ξύπνησε κ' ἡ πόλη. Ἡ πόλη μὲ τὰ μικρὰ σπιτάκια της καὶ τὰ στενὰ σοκάκια ποῦναι κατάγιαλα στὴ θάλασσα.

Οἱ φιδίσιοι δρόμοι γιομίσανε ἀπὸ φωνές, ἀπὸ λευκὲς κελεμπίες κι' εὐρωπαϊκὰ κοστούμια κι' ἀπὸ ζῶ. Πολλὰ ζῶ φορτωμένα κι' ἄλλα ποὺ πᾶνε νὰ φορτωθοῦν. Στὴ μέση ἀκριβῶς τῆς πόλης, κατάγιαλα, εἶναι ἕνα καφενεδάκι. Ἕνα πολὺ βοώμικο καὶ σκοτεινὸ καφενεδάκι. Καμμιὰ ἀχτίδα τοῦ περήφανου Ἀφρικάνικου ἥλιου δὲν μπαίνει μέσα χαρωπὴ, δὲ σπιθίζει πάνω στὸ τραπέζι ἡ ἀνάεση λάμψη, οὐδὲ χοροπηδᾶ κάτω στὸ λεκιασμένο πάτωμα.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ τῶχει εἶναι ἕνας Ἰταλός. Ἕνας κοντὸς Ἰταλός, μὲ χοντρὴ κοιλιὰ καὶ πυρρόξανθα ἄγρια γένια. Τὰ μάτια του εἶναι μικρὰ καὶ γοργοκίνητα καί, μοῦ φαίνεται, πὼς κάπως ἀλλοιθωρίζουν. Ναί, μοῦ φαίνεται. Εἶναι τόσο δύσκολο νὰ τὸ πεῖς μὲ βεβαιότητα· πόσο εἶναι γοργοκίνητα τὰ μάτια του καὶ πονηρά!

Καὶ πάλι ἄντικρυ σ' αὐτὸ τὸ καφενεδάκι εἶναι ἕνα μεγαλούτσικο σπίτι, καινούριο, ἀσπροασβεστωμένο. Εἶναι ἕνα κυβερνητικὸ χτίριο.

Τέλος, ὁ ἥλιος φάνηκε. Καὶ τότε, μιά, δυό, τρεῖς κελεμπίες, ἀναβαστῶντας μὲ τόνα τους χέρι τὸ ἄσπρο ράσο, ποὺ τοὺς σκεπάζει ἀπ' τὸ κεφάλι ὥς τὰ πόδια, καὶ μὲ τ' ἄλλο τὸ κομπολόϊ, προχωροῦν. Περπατοῦνε τοῖχο-τοῖχο τοῦ ἄσπρου σπιτιοῦ, σιγά, ἀνάλαφρα. Καὶ κάτι μουρμουρίζουν. Τὴν πρωϊνή τους προσευχὴ μπορεῖ νὰ λέν, μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ βρίζουνε τὴν προστάτισσα δύναμη ποὺ τοὺς σκλάβωσε ἢ μὴ τάχατε καὶ μετροῦν μονάχα τὰ ἀργά, ἀνάλαφρα βήματά τους;

Φτάνουνε στὴν πόρτα καὶ σταματοῦν. Δὲν ἐπιτρέπεται οὔτ' ἕνα βῆμα παρακεῖ, ἂν δὲν τοὺς φωνάξουν ἀπὸ μέσα. Αὐτὸ τὸ ξέρουνε καλά, τοὺς τῶχει πεῖ ὁ ἐπιδρομέας μὲ τὸ βούρδουλα καὶ τὴς ἀλυσίδες στα χέρια καὶ πόδια.

Ἀνοίγουνε λίγο τὴν κελεμπία, τὸ ἕνα τους μάτι προβάλλει καὶ γυαλίζει. Στρέφει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὸ κεφάλι καὶ κοιτάζονται μὲ τὸ μοναδικὸ λεύτερο μάτι. Εἶναι σὰ γυαλὶ ἀστραφτερό, ὅμως ἔχει μέσα του ὀργὴ καὶ σκληράδα πολλή. Καταλαβαίνεις πὼς ἔχουνε μῖσος στὴν καρδιὰ καὶ τὴ βασέλα, πολὺ σφιχτή. Κι' ὁλοένα φτάνουν ἄλλοι κι' ἄλλοι. Μπαίνει ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλο, ἡ ἄσπρη κελεμπία ἀκουμπᾶ στὸν ἄσπρο τοῖχο καὶ περιμένουν χωρὶς μιὰ νευρικὴ κίνηση, χωρὶς ἀνασταναγμό. Σὰν τὸ λιονταρι ποὺ κλοιοβί ποὺ βλέπει τὸν ἄνθρωπο μὲ νυσταγμένη, περιφρονητικὴ ματιὰ καὶ ζεῖ προσμένοντας τὴν ὥρα τῆς ἐκδίκησης.

Κι' ὅλοι αὐτοὶ περιμένουν νὰ δώσουν τὸ «παρών».

Ἡ πόλη χωρίστηκε ἀπ' τὸν καταχτητὴ σὲ τρία μέρη. Κ' οἱ ἄντρες, ἀπὸ εἴκοσι χρονῶ κι' ἀπάνω, τοῦ κάθε μέρους, ἔρχονται δυὸ φορὲς τὴ βδομάδα, ἀκουμπᾶνε στὸν ἄσπρο τοῖχο καὶ περιμένουν. Ἔτσι ὁ καταχτητὴς μένει ἀσφαλισμένος.

Ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ φάνηκε στὴν πόρτα τοῦ ἄσπρου σπιτιοῦ. Εἶναι ψηλός, μὲ φαρδὺ στῆθος καὶ λυγερὴ κορμοστασιά. Δυὸ χοντρὰ φρύδια σμίγουνε πάνω ἀπὸ δυὸ δυνατὰ μάτια, μαῦρα σὰν τὴν ἐλιά. Καὶ κοιτάζει. Τὰ φρύδια ἀνασηκώνουνται, τὸ χαμηλό τοι κοίτελο ζαρώνει καὶ κοιτάζει τὸ μπουλούκι λὲς, δίχως ψυχή, δίχως αἷμα, ἀσπροχειλιασμένο ἀπ' τὸ φόβο.

Ξαφνικά, ἕνας χείμαρρος παρασύρει βότσαλα, ἕνα κρύσταλλο χτυπιέται καὶ ἠχεῖ: Ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ γελᾶ. Βλέπει ὅλα αὐτὰ τ' ἀξιοθρήνητα ἀπομεινάρια μιᾶς ἡρωϊκῆς φιλελεύτερης ράτσας ποὺ γεναῖα πολέμησε, νικήθηκε καὶ σκλαβώθηκε καὶ γελᾶ. Ναί, ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ γελᾶ.

Οἱ ὁμόφυλοί του, μὲς στὶς ἄσπρες κελεμπίες, τρέμουν. Τὰ φρύδια ἀνασηκώνουνται, τὸ μάτι ἀστράφτει καὶ βλέπει λοξά. Κι' ὅμως, μὰ τὴν πίστη μου, τρέμουν μπρὸς στ' ὁρμητικὸ γέλιο τοῦ ἥρωα Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ.

Αὐτὸς κατεβαίνει ἀργά-ἀργὰ τὰ σκαλοπάτια, ἁπλώνει τὴ χερούκλα κι' ἀδράχνει τὸν πρῶτο ἀπ' τὸ λαιμό.

—Γιὲ ὀκόλας, κράζει, ἄ δὲν κεράσεις, δὲν ὑπογράφω πὼς πέρασες ἀπ' τὸ γραφεῖο. Εἴκοσι βουρδουλιές, τρεῖς μέρες χειροπόδαρα δεμένος...

Ὁ ἄλλος κατεβάζει ταπεινὰ τὸ γιομᾶτο μῖσος μάτι, σηκώνει ἀργὰ τὸ χέρι ὥς τὴν καρδιὰ καὶ τὰ χείλη του μουρμουρίζουν:

—Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ, καρδιά μου, θησαυρέ μου, λυπήσου τὸ σκλάβο σου, ὁ Ἀλλὰχ νὰ σ' ἔχει καλή. Θὰ κεράσω.

Τὸ χέρι τραντάζει τὸ κορμί, ὕστερα χαλαρῶνει κι' ἀμολᾶ. Ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ κουτσαίνοντας μπαίνει στὸ καφενεῖο, ἡ κελεμπία ἔρχεται, ἀκουμπᾶ ἀπ' ὄξω στὴν πόρτα καὶ περιμένει ταπεινά.

Ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ στέκεται ὄρθιος καὶ πίνει. Πίνει, φωνάζει καὶ γελᾶ. Τὸ γοργὸ μάτι του σπιθίζει καὶ κινιέται, κινιέται σύγκορμος, τὰ δυνατά του χέρια ἀνεβοκατεβαίνουν, σκίζουν τὸν ἀγέρα, χτυπᾶνε βροντερὰ τὸ ξύλο.

Πολέμησε πλάι στὸν ὀχτρό, σκότωσε τοὺς συμπατριῶτες του, σκλάβωσε κι' ἀτίμασε καὶ τώρα ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πίνει καὶ νὰ γελᾶ. Ἔτσι τὸ ὁρίζει τοῦ δυνατοῦ ὁ νόμος.

Περνᾶ ἡ πρώτη κελεμπία, κερνᾶ, ὑπογράφει καὶ φεύγει κι' ἔρχεται ἡ δεύτερη, ἡ τρίτη, ἡ τέταρτη, ἡ πέμπτη..

Ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ σκύβει ἀγκαλιάζει τὸν κοντόχοντρο καφετζῆ μὲ τ' ἄγρια γένια καὶ οὐρλιάζει:

—Ναί, ἐγώ, ἐγώ ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ, εἶμαι ἕνας ἥρωας! Ἕνας σωστὸς ἥρωας! Ἐγώ, ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ ἔσωσα τὸν Ἀρχηγό.

Ἀνασηκώνεται, δρκίζεται συνεχῶς καὶ χτυπᾶ τὸ στῆθος του, χτυπᾶ τὸ κεφάλι καὶ τραβᾶ τ' αὐτιά του καὶ φωνάζει:

—Ἤτανε κοντὰ μεσημέρι· ναί, ἤτανε μεσημέρι κι' ὁ ἥλιος ἤτανε πολὺ πυρρός. Ὁ ἴδρωτας ἔτρεχε ἀπ' τὴν κάσκα καὶ ξεχύνονταν σ' ὅλο τὸ πρόσωπο. Ἀνάβρυζε ὁ ἴδρωτας ἀπ' ὅλο τὸ κορμί. Στὴ μέση ἀκριβῶς ἤτανε ὁ Ἀρχηγός. Πήγαινε καβάλλα καὶ μπρὸς καὶ πίσω του ἕνας-ἕνας ἐμεῖς, πεζοί, μὲ τὸ ὅπλο στὸν ὦμο. Εἴμαστε δυὸ ὧρες μακρυὰ ἀπ' τὴν πόλη κ' ἡ ἐρημιὰ ἤτανε γύρω μας. Ζῶ δὲ φαινότανε, πουλὶ δὲν πετοῦσε. Ὁ Ἀρχηγὸς διατάζει νὰ γυρίσουμε.

Ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ σταματᾶ. Τὰ μάτια του εἶναι φοβερὰ μεγαλωμένα καὶ τὸ στόμα του στεγνό. Τὸ δυνατό του πρόσωπο συσπᾶται καὶ ζαρώνει.. Ἀνασηκώνει τὸ γαλχχτερὸ ὄγρό, τὸ φέρνει πρῶτα ὥς τὰ μάτια, ὕστερα στὸ στόμα, τοῦ δίνει μιὰ καὶ πάει. Πίνει ἀκόμα ἕνα δεύτερο κι' ἕνα τρίτο.

—Ναί, ἤτανε πολὺ ζέστη καὶ μεγάλη ἐρημιὰ κι' ὁ Ἀρχηγὸς διάταξε νὰ γυρίσουμε. Πάνω ἐκεῖ ἔγινε τὸ κακό. Μιὰ τριανταριὰ κελεμπίες πηδήξανε μπροστά μας. Εἶσανε χωμένοι μὲς στὸν ἄμμο, σὰν τὰ ὀρτύκια, καὶ ξαφνικὰ πηδήξανε μπροστά μας. Εἴτανε ξαφνικὸ καὶ μᾶς ἔπιασε φόβος. Σκορπιστήκαμε. Οἱ ἄσπροι στρατιῶτες ἄρχισαν νὰ τρέχουν κατὰ τὴν πόλη. Ρίχνανε τὰ ὅπλα τους καὶ φεύγανε. Ντούφεκιὲς πέφτανε καὶ οἱ κελεμπίες ἄρχισαν ἄγρια νὰ οὐρλιάζουν καὶ τότε μᾶς ριχτήκανε μὲ τὰ γιαταγάνια. Μιὰ σφαῖρα χτύπησε στὴν πλάτη τὸν Ἀρχηγὸ κι' ἔπεσε μπρούμητα πάνω στ' ἄλογο. Τὸ ἄλογο τρόμαξε κι' ἀναπήδησε, ρουθούνισε σφυρίχτὰ καὶ σὰν ἀστραπὴ ἔφυγε. Μιὰ διακοσαριὰ μέτρα παρακάτω ὁ Ἀρχηγὸς κύλησε καὶ σὰν ἄψυχο κουφάρι ἔπεσε ἀπ' τ' ἄλογο στὴν καυτὴ τὴν ἄμμο.

Ὁ πυρρόξανθος Ἰταλὸς φαινότανε πὼς ἄκουγε προσεχτικὰ τὴν ἱστορία. Κάθε βράδυ τὴν ἄκουγε μὲ τὰ ἴδια λόγια, τὴν ἴδια βαρειὰ φωνὴ καὶ τὶς ἴδιες βαρειὲς χειρονομίες.

—Καὶ λοιπόν, λέει, ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ καὶ χουφτιάζει τὸ μπουκάλι, τὸ φέρνει στὸ στόμα καὶ τὸ τονωτικὸ δηλητήριο γουργουρίζει μὲς στὸ λαρύγγι. Καὶ λοιπόν, σαλτάρω, τραβῶ τὸ σπαθὶ καὶ τρέχω στὸν Ἀρχηγό. Τέσσερις-πέντε κελεμπίες τρέξανε ἀπὸ κοντὰ μὲ γυμνὰ τὰ γιαταγάνια. Τὸ κορμὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ ἤτανε τὸ λάβαρο. Τραβῶ τὸ μαχαῖρι καὶ τὸ πετῶ. Τὸ διμούτσουνο μαχαῖρι σκίζει τὸν ἀγέρα καὶ χώνεται βαθειὰ στὰ στήθεια τοῦ πρώτου. Ὕστερα, ὁρμῶ μὲ τὸ σπαθί. Χτυπῶ, χτυποῦμαι, ματώνω καὶ ματώνουμαι. Δυὸ βήματα μπρός, δυὸ βήματα πισω. Ἕνα σάλτο ἐδῶ νὰ κατεβάσεις μιὰ σπαθιά, ἕνα σάλτο ἐκεῖ νὰ ξεφύγεις ἕνα χτύπημα. Τὸ σπαθί μου χώνεται στὸ λαιμὸ ἑνοῦς καὶ τὸν ξεπερνᾶ. Τὸ πυρρὸ αἷμα πήδηξε καφτὸ καὶ μὲ ράντισε. Λύσσαξα. Βγάζω μιὰ φωνὴ ποὺ ἡ γῆς τραντάχτηκε. Οἱ κελεμπίες τρόμαξαν κι' ἀφήσανε τὸν ἀγῶνα. Σκύβω, ἁρπῶ τὸν Ἀρχηγὸ στὴν πλάτη καὶ τρέχω. Τρέχω καὶ φωνάζω. Καλῶ τοὺς συντρόφους. Ἐκεῖνοι χαμοστέκουνται, κοιτάζουν, φοβοῦνται τὴν τιμωρία καὶ γυρίζουν. Καὶ τότε μπάμ μιὰ σφαῖρα, ἡ στερνή, μοῦ τρυπάει τὴ φτέρνα καὶ πέφτω. Πολέμησα παλληκαρίσια. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχηγός, σὰν ἔγειανε, μοῦδωκε τὸ παράσημο· μοῦ δώκανε τούτη τὴ θέση κι' ὅλοι εἴπανε μὲ μιὰ φωνή: Ὁ Μπίρ — Ἀμποῦ—Σέϊδ εἶναι ἕνας ἥρωας. Ναί, φώναξε ἄγρια, ἐγώ, ὁ Μπίρ — Ἀμποῦ — Σέϊδ, εἶμαι ἕνας ἥρωας.

Ἀκούμπησε τοὺς ἀγκῶνες στὸν πάγκο, ἔγειρε στὸ στῆθος τὸ κεφάλι καὶ τὸ θολό του μάτι ἔμεινε ἀφηρημένο. Ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ εἴτανε τώρα πιὰ μεθυσμένος.

❦

Τὸ ἴδιο πρᾶμα γίνεται τώρα καὶ κάμποσους μῆνες. Μὲ τὸ σκάσιμο τοῦ ἥλιου οἱ ἄσπρες κελεμπίες ἀκουμπᾶνε στὸν ἄσπρο τοῖχο τοῦ κυβερνητικοῦ σπιτιοῦ καὶ περιμένουν νὰ δώκουνε τὸ «παρών».

Ὅλη ἐτούτη ἡ κατάχτημένη Ἀφρικὴ ἡσυχάζει. Σὲ πολλὰ μέρη ἡ λευκὴ λεπτὴ ἄμμος βάφηκε μὲ τὸ κόκκινο αἷμα.

Σὲ πολλὰ χωριά, πολλὰ μελαχροινὰ κορμιά, μὲ κελεμπία καὶ σαρίκι, μείναν μέρες κρεμασμένα κάτω ἀπὸ τὰ ψηλὰ ἰσκερὰ δέντρα τῆς πλατείας. Καὶ οἱ ἄντρες ἄλλων χωριῶν, μὲ τὶς χοντρὲς ἀλυσίδες περασμένες ἀπ' τὸ δεξὶ χέρι καὶ τὸ δεξὶ πόδι, κυκλωμένοι ἀπὸ λευκοὺς στρατιῶτες κι' ἀπὸ λίγους σαρικοφόρους, πουλημένους στὸν καταχτητή, προχωροῦν ἕνα, δυό, τρία μερονύχτα μέσα στὸ ἡλιοψήσιμο τῆς μέρας καὶ τὴν ὑγρασία τῆς νύχτας, πεινασμένοι, διψασμένοι, ἄϋπνοι ὥσπου νὰ φτάξουνε σ' ἄγνωρα μέρη, σ' ἄγνωρα χωριὰ ἐρημωμένα καὶ κεῖ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἀδύναμοι κι' ἀκίνητοι.

Κι' ὁποιον δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ πεοπατήσει κι' ἀδυνατισμένος σέρνεται πάνω στὴν βαθειὰν ἄμμο, ὁ στρατιώτης κατεβαίνει ἀπ' τ' ἄλογο, τὸν τραβᾶ ἀπ' τὴ σειρά, τοῦ βγάζει τὶς ἀλυσίδες καὶ τὸν παρατᾶ κατάμεσῆς τῆς ἀπέραντης ἐρημιᾶς. Ἡ πεῖνα, ἡ δίψα καὶ ὁ καφτὸς ἥλιος δὲν ἀργοῦν νὰ τελειώσουν τὸ ἀρχινημένο ἔργο...

Τίποτα δὲν ἄλλαξε στὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ ἀστεροφεγγὴ νύχτα κυνηγάει ἀπὸ κοντὰ τὴ φωτεινὴ μέρα κι' ὁ ἥλιος λαμποκοπάει πάντοτε χαρωπός. Μονάχα μερικὰ μπακιρόχρωμα κορμιὰ κρέμουνται καταμεσῆς τῆς πλατείας καὶ μερικὰ ἀνθρώπινα κόκκαλα λαμποκοποῦνε μέσα στὴν ἄσπρη ἄμμο. Ἔξω ἀπ' αὐτὰ οἱ Ἰταλιάνοι φέρανε τὴν ἡσυχία καὶ τὴν τάξη. Καὶ τὸν πολιτισμό!

❦

Μιὰ βραδυά, περασμένα μεσάνυχτα, σάλπιγγες ἠχήσανε στὴν πόλη. Διαταγὲς ἀκούστηκαν, θόρυβος ἀπὸ περπατηξιὲς καὶ σπαθιά. Οἱ ἄνθρωποι πρόβαλαν στὰ παράθυρα καὶ τὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν. Γιομίσανε οἱ δρόμοι. Ψηλὰ τὸ φεγγάρι, ὡμορφο σὰν παγόνι, κορδωνόταν καὶ χαχάνιζε καὶ φώτιζε τὴν πόλη καὶ τὴν ἐρημιά. Κατόπι ἤρθανε πολλοὶ καβαλλάρηδες καὶ μπήκανε δυὸ-δυὸ στὴ γραμμή. Τ' ἄλογα ξεσπιοῦνταν νευρικὰ κι' ἀνατρίχιαζαν. Χτυπούσανε τὶς ὁπλές τους ἀνυπόμονα καὶ διάζουνταν νὰ τρέξουν. Ὕστερα ὅμως ἔφτασε ὁ ἀρχηγός. Εἴταν ἕνας μεγάλος ἀξιωματικὸς καὶ γενναῖος καὶ στάθηκε στὴ μέση τοῦ στρατοῦ. Δίπλα του ἀμέσως στέκουνταν ὁ ἥρωας Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ, ὁ σωτήρας του.

Οἱ σάλπιγγες ἠχήσανε καὶ τ' ἄλογα ἄρχισαν νὰ τρέχουν. Μερικὲς φοβισμένες κελεμπίες σκίσανε ξυστὰ τοὺς φεγγαρόφωτους στενοὺς δρόμους καὶ μερικὰ μάτια, γιομᾶτα μῖσος, ἀστράψανε μὲς στὸ σκοτάδι.

Κάποιο χωριὸ στὸ ἐσωτερικὸ ἐπαναστάτησε καὶ σφάξανε τοὺς Ἰταλοὺς φρουρούς.

Καὶ μέσα στὴν ἀπέραντη ἐρημιά, τ' ἄλογα τρέχανε δυὸ-δυὸ στὴ σειρά, σὰν ἀλυσίδα, καὶ μέσα στὰ σπλάχνα τῶν ἀνθρώπων ἡ καρδιὰ τους χτυποῦσε νὰ σπάσει. Ὁ δρόμος αὐτὸς εἴτανε πολὺ μακρυνὸς καὶ τοὺς ἔδινε ὅλο τὸν καιρὸ νὰ σκεφτοῦν, νὰ δοῦνε πὼς κιντύνευαν νὰ χάσουν τὴ ζωή τους ἢ νὰ συλληφτοῦν καὶ νὰ βασανιστοῦν ἄγρια. Κι' ἕνα κρύο τοὺς περίχυνε τὴ ραχοκοκκαλιὰ καὶ τοὺς μούδιαζε τὰ γόνατα.

Ξαφνικά, ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ ἄρχισε νὰ τραγουδᾶ. Εἴτανε ἕνα κοντόσυρτο ἡρωϊκὸ τραγούδι κι' ὅλοι πήρανε θάρρος. Τέτοιες ὧρες δὲν ἐπιτρέπεται τὸ τραγούδι, μὰ ὅλοι τῶχανε ἀνάγκη.

Τ' ἄλογα φρούμαζαν καὶ τρέχανε καὶ πίσω ἡ λεπτὴ ἄμμος σηκώνουνταν σὰ σύννεφο.

Μὲ μιᾶς, χωρὶς προετοιμασία, ρόδισε ἡ αὐγὴ καὶ τότε σταμάτησαν τ' ἄλογα. Κοντεύανε πιὰ στὸ χωριό. Ὁ στρατὸς χωρίστηκε σὲ τέσσερα μέρη.

—Ἔσεῖς, διατάζει ὁ Ἀρχηγός, θὰ μπεῖτε στὸ χωριὸ ἀπ' τὸ ζερβὶ μέρος κι' ἐσεῖς ἀπ' τὸ δεξὶ καὶ σεῖς ἀπὸ τὸ πίσω. Ἐμεῖς θὰ τραβήξουμε μπροστά. Θὰ χτυπᾶτε χωρὶς λύπη τοὺς ἄντρες, τὶς γυναῖκες, τὰ ζῶ. Ὅσοι σᾶς παραδίνουνται, νὰ τοὺς ἀφοπλίζετε κι' ἀμέσως τὰ σίδερα στὰ χέρια καὶ νὰ τοὺς σέρνετε μπροστὰ σας γιὰ ταμποῦρι. Ἕνας νὰ μὴ μείνει ἀπ' αὐτὰ τὰ σκυλιά. Θάνατος ἢ σκλαβιά. Ἐμπρός!

Οἱ καβαλλάρηδες χωρίσανε κι' ἀρχίσανε νὰ καλπάζουν. Στὸ πρῶτο ξύπνημα τοῦ ἥλιου τρόμαζες νὰ βλέπεις τὰ ἴσια, ἀντρίκια κορμιὰ καὶ τὰ γυαλιστερὰ ντουφέκια καὶ τ' ἀστραφτερὰ σπαθιά.

Σὰν ἕνα μεγάλο σκοτεινὸ σύννεφο ποὺ τὸ κοιτάζεις νὰ κατεβαίνει καὶ νἄρχεται καὶ νοιώθεις τὸ διψαγένον ἀγέρα νὰ σὲ χτυπᾶ οὐρλιάζοντας, νὰ σὲ σπρώχνει καὶ σὺ προσπαθεῖς νὰ βρεῖς τὰ βήματά σου κι' ὄμως τὰ χάνεις καὶ παραπατᾶς. Ἔτσι, σὰν τ' ἄγριο σύννεφο, πέσανε ἀπάνω στὸ ἀδύναμο χωριὸ οἱ καβαλλάρηδες μὲ τὸ ντουφέκι στὰ χέρια, μὲ τὸ μῖσος στὸ μάτι, μὲ τὴ λύσσα στὴν καρδιά.

Τ' ἄλογα ἀνασηκώνουνταν μὲς στοὺς στενοὺς δρόμους, ποδοπάταγαν τοὺς ἀνθρώπους κ' οἱ καβαλλάρηδες μὲ τὸ σπαθὶ τοὺς χτύπαγαν τοὺς κομμάτιαζαν.

Κ' ἐκεῖνοι, οἱ ἄσπρες κελεμπίες, τρέχανε δῶ, τρέχανε κεῖ, τρομαγμένοι, σὰν ποντικοὶ στὴ φάκα, κρυβόντουσαν σὲ μιὰ γωνιά, γονάτιζαν καὶ μπάμ φεύγανε μιά, δυὸ σφαῖρες κ' ὕστερα πάλι δρόμο, κρυβόντουσαν σ' ἄλλες γωνιὲς καὶ ξανάρχιζαν...

Σιγά-σιγὰ παύανε οἱ ντουφεκιές, οἱ φωνὲς, τὸ τρέξιμο τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Μπουλούκια - μπουλούκια οἱ αἰχμάλωτοι, καταμεσῆς τῶν καβαλλάρηδων, φτάνανε στὴν πόρτα τοῦ χωριοῦ, ποὺ στέκουνταν ὁ Ἀρχηγός.

Ἀρσενικὸς δὲν εἶχε μείνει λεύτερος. Σ' ὅλους φορέσανε τὶς καδένες καὶ τοὺς σύρανε μπρὸς στὸν Ἀρχηγὸ κι' ἀφοῦ τοὺς βάλανε στὴ μέση ξεκίνησαν. Τότε ἀκριβῶς σηκώθηκε πολὺς κάπνὸς καὶ δυνατὴ φλόγα ἀπ' τὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ κι' ἄλλη μιὰ δυνατὴ φλόγα σηκώθηκε ἀπ' τὴ δυτικὴ πλευρὰ κι' ἄλλη ἀπ' τὰ νότια κι' ἀπ' τὸ βοριὰ κ' ἡ φλόγα ξαπλώνουνταν καὶ κατάτρωγε τὰ δέντρα, τὰ ξύλα καὶ τὰ σπίτια κι' ἀντρέλευε καὶ σηκώνουνταν ὥς ἀπάνω στὸ ἥλιο καὶ τοῦ ἥλιου ἡ φλόγα κατέβαινε κι' ἐνώνουνταν μαζὶ μὲ τὴν ἄλλη καὶ τὴ δυνάμωνε.

Σύγκαιρα ἄγριες γυναίκειες φωνὲς ἀκούστηκαν, γιομᾶτες κλάμα καὶ φόβο καὶ φάνηκαν τρομαγμένες νὰ τρέχουν, μὲ τὰ παιδιὰ στὴν ἀγκαλιὰ καὶ νὰ ξαπλώνουν σ' ὅλες τὶς κατευθύνσεις, σὰν τρομαγμένες ἀλαφίνες...

Καὶ τότε ἕνας χείμαρρος ἀκούστηκε νὰ παρασύρει βότσαλα κι' ἕνα κρύσταλλο νὰ χτυπιέται καὶ νὰ ἠχεῖ. Ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ πρῶτος πήδηξε σὰ δαίμονας ὄξω ἀπ' τὴ φωτιὰ καὶ βλέποντας τὶς γυναῖκες νὰ φεύγουν τρομαγμένες, ἅπλωσε τὸ χέρι του πλατειὰ κι' ἄρχισε νὰ γελᾶ...

Ξεκίνησαν. Μπρὸς τώρα ὁ γενναῖος Ἀρχηγὸς καὶ πίσω του οἱ σκλάβοι, χωμένοι μὲς στὶς κελεμπίες νὰ μὴ βλέπουνε τὴ ντροπή τους, βουβοί, μὲ τὶς μασέλες σφιχτὲς ἀπὸ μῖσος κι' ὀργή.

Κάτω ἐκεῖ τίποτα δὲν ἔμεινε ἀπ' τὸ χωριό. Τὰ σπίτια γινήκανε φωτιὰ καὶ ἡ φωτιὰ δυνάμωσε κι' ἔφαγε τὰ πάντα κι' ἔσβυσε ἀπ' τὸ πρόσωπο τῆς γῆς τὸ χωριό. Ὁ ἥλιος ψηλὰ ἔκαιγε, φλόγιζε τὸν ἄμμο κι' ἔκανε βαρειὰ τὴν ἀνάσα. Οἱ ἀλυσίδες βάραιναν τρομερά. Μάταια οἱ κοντακιὲς κ' οἱ βουρδουλιὲς τῶν Ἰταλῶν πέφτανε πάνω στὰ ἐξαντλημένα κορμιά, τὰ χεροπόδαρα δεμένα. Σιγά, μὲ κόπο, αὐτοὶ σέρνανε τὰ βαρειὰ πόδια τους καὶ τὴν τρομερὰ ἀπελπισμένη καρδιά τους.

Ὁ Μπίρ — Ἀμποῦ, ἀδιάφορος, ἔσυρε τὴν περήφανη ματιὰ πάνω σ' ὅλα αὐτὰ τὰ σκεπάσμενα κεφάλια καὶ τὰ σκυφτὰ κορμιὰ καὶ ξαφνικά, ὁλότελα ξαφνικὰ τὸ αἷμα του κόχλασε καὶ κάτι μέσα τοῦ τραντάχτηκε καὶ ράϊσε. Γύρισε ἄθελα κατὰ τὸ χωριὸ κ' εἶδε τὴ στερνὴ λάμψη καὶ τοὺς μαύρους καπνοὺς κι' ἔνοιωσε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωή του τὴν προδοσία καὶ τὸ κακὸ ποὔκανε στοὺς δικούς του.

Μὲ ταχύτητα ὀνείρου πέρασαν ἀπὸ τὰ μάτια του ἡ σοβαρὴ μορφὴ τοῦ πατέρα του καὶ μιὰ ἄλλη τρυφερή, ποὺ σὰν τὸν ἀντίκρυζε, τὰ μάτια της ἀστράφτανε ἀπὸ χαρὰ καὶ περηφάνεια. Ἡ μορφὴ τῆς μάνας. Χαμένοι κόσμοι, ξεχασμένοι, διωγμένοι ἀπὸ τὴν ἀλκολίκή του τὴ μνήμη καὶ τὴ στεγνὴ καρδιά του. Καὶ τώρα νάτοι! Σὰ φωτεινὴ ἀστραπὴ τοῦ φανερώθηκαν καὶ τὸν ξύπνησαν ἀπὸ τὴ νάρκη. Νὰ τὸ σπίτι τους, νὰ τὰ προσφιλῆ μικροειθύμια, νὰ κι' οἱ φίλοι του, οἱ παιδικοί κι' ἀγαπημένοι.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἄγια ἐνθύμια γινήκανε ἕνας θεώρατος βράχος καὶ κάθισαν πάνω στὸ σβέρκο καὶ τοῦ τσακίζαν τὴν ψυχή.

Γύριζε κρυφὰ τὴ ματιὰ κι' ἔβλεπε τοὺς βασανισμένους ἀδερφούς του. Τὰ δάκρυα ἀρχίσανε νὰ τοῦ γιομίζουν τὰ μάτια καὶ ξεχειλίζοντας νὰ πέφτουνε στὸ δυνατὸ γυμνό του στῆθος κὰι νὰ τοῦ βρέχουνε τὸ χαϊμαλί. Τὸ ἱερὸ χαϊμαλί, ποὺ σὰν ἀντρώθηκε ὁ ἴδιος ὁ πατέρας τοῦ τὸ κρέμασε στὸ λαιμό γιὰ νὰ ὑπερασπίσει μιὰ μέρα, σὰ λάχαινε, τὴ γενιὰ καὶ τὴ ράτσα του.

Ξαφνικά, ὁ Μπίρ—Ἀμποῦ τραντάχτηκε, ἀναστηλώθηκε κι' ἐοριξε ἄγρια φωνή. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸν ἄκουσαν τρόμαξαν καὶ τ' ἄλογα φοβήθηκαν. Ἔσυρε τὸ κοφτερὸ διμούτσουνο μαχαῖρι, δῶρο τοῦ ἴδιου τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ μ' ἕνα σάλτο τ' ἀλόγου του βρέθηκε φάτσα στὸ μεγάλον ὀχτρό. Μὲ τὴ βιὰ τῆς ἐκδίκησης καὶ τὴ δύναμη ποὺ δίνει τὸ μῖσος, σήκωσε τὸ γέρι του καὶ τὸ κοφτερὸ λεπίδι χώθηκε, ὥς τὴ λαβή, μὲς στὴν ἀνάντρη καρδιὰ τοῦ καταχτητῆ.

Μιὰ ντουφεκιὰ ἀκούστηκε καὶ ὁ βαρὺ κορμὶ τοῦ Μπίρ—Ἀμποῦ—Σέϊδ κυλήστηκε στὴ γῆς.

Τὰ δυνατά του τὰ μάτια, τὰ μαῦρα σὰν τὴν ἐλιά, κλείσανε γιὰ πάντα καὶ τὸ δυνατὸ κρυσταλλένιο γέλιο δὲν ἀκούστηκε πιὰ ποτές.

Τὸ κούτελο τῶν σκλαβωμένων ξεζάρωσε γιὰ λίγο καὶ στὰ χείλη τους φάνηκε λαφρὸ χαμόγελο.

—Μπίο—Ἀμποῦ—Σέϊδ, ψιθύρισαν, ὁ Ἀλλὰχ νὰ σὲ συχωρέσει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΛΗΣ
Δωδεκανήσιος